

VADOVAS TĒVAMS. KAIP PADĒTI VAIKUI RENKANTIS KARJERĀ

Švietimo mainu paramos fonds

VADOVAS TĖVAMS. KAIP PADĖTI VAIKUI RENKANTIS KARJERĄ

Sudarytojas

Švietimo mainų paramos fondas

Leidinio autoriai:

Rimgailė Kriščiūnaitė

ir Algimantas Smailys

Redagavo Rita Markulienė

Maketavo UAB „Inter Se“

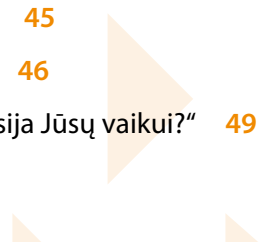
Tiražas 3000 vnt.

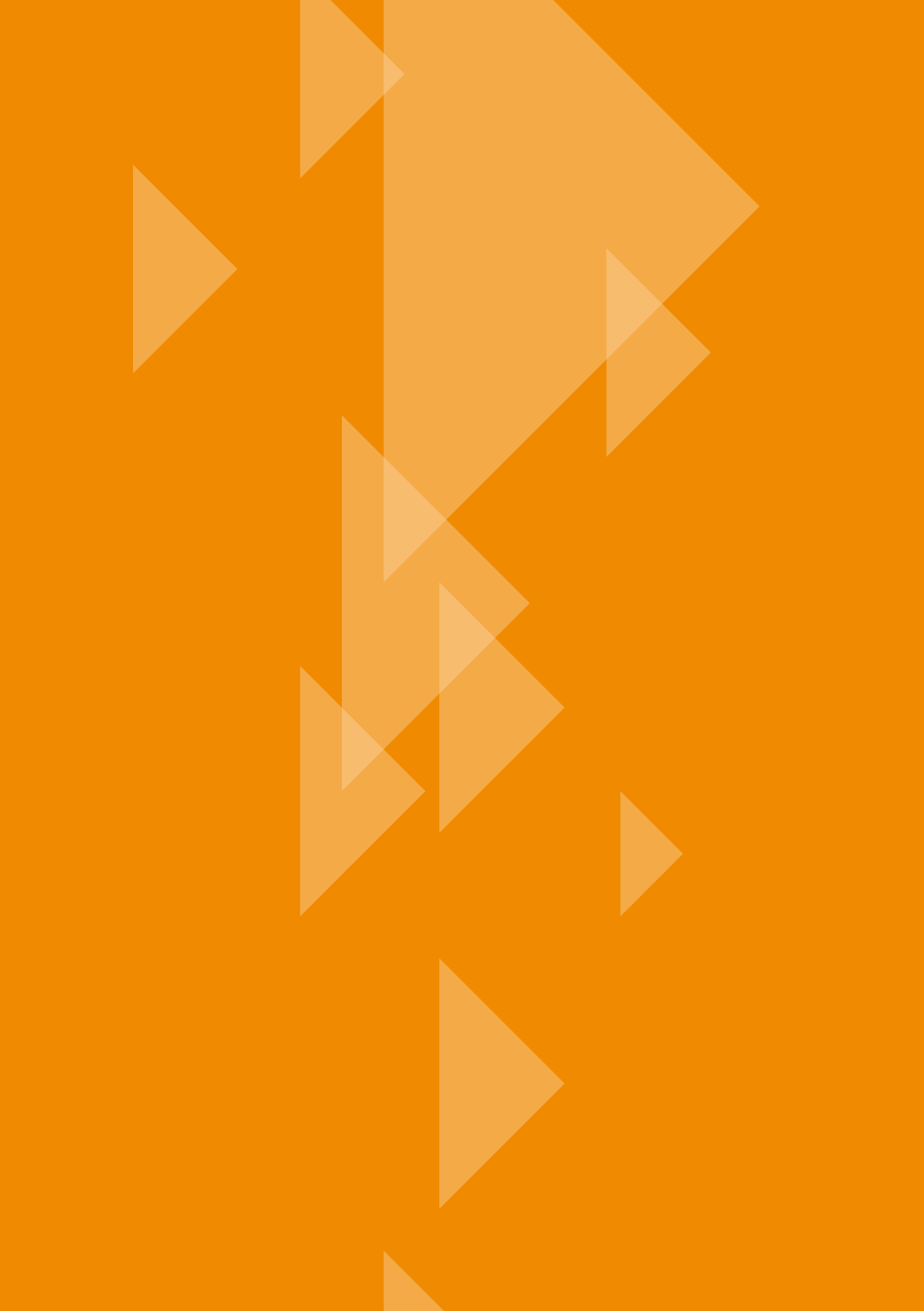
© Švietimo mainų paramos fondas 2011

TURINYS

- 1. Kylantys klausimai apie karjerą – brendimo požymis 5**
 - Testas tėvams: „Kaip Jūs pažįstate savo vaiką“ 6
 - Ar tėvai pakankamai išnaudoja savo įtaką? 6
 - Ko tikisi mokiniai iš profesijos konsultantų? 8
 - Ko tikisi tėvai iš vaikų karjeros? 9
 - Ką tėvai gali padaryti, kad vaiko profesinė karjera būtų sėkminga? 10
 - Ko tikisi vaikai iš tėvų rinkdamiesi profesiją? 10
- 2. Brandumas profesinei karjerai 13**
 - Brandumą karjerai įtakojantys veiksniai 14
 - Kaip pasiekiamas brandumas profesijos pasirinkimui? 15
- 3. Profesijos pasirinkimo modelis 17**
 - Problemos suvokimas 19
 - Alternatyvų iškėlimas 19
 - Alternatyvų svarstymas 19
 - Sprendimo priėmimas 20
 - Sprendimo įgyvendinimas 22
 - Sprendimo įvertinimas (grįžtamasis ryšys) 22

4. Dažniausiai pasitaikančios klaidos renkantis profesiją	25
5. Tėvų pagalba vaikui suklydus ar iškritus iš mokslo įstaigos	29
Veiksmai	34
Metodai	35
6. Tėvų veiksmai ir metodai padedant vaikams profesinės karjeros klausimais	33
7. Naudinga informacija planuojant profesinę karjerą	39
Apie mokymosi įstaigas ir stojimo sąlygas	40
Apie profesijas	40
Apie pagalbą teikiančias įstaigas	41
Apie savarankiškas savęs pažinimo galimybes	42
Baigiamasis žodis	42
8. Praktinės užduotys tėvams ir vaikams	45
Praktinė užduotis: „Darbo vertybės“	46
Praktinė užduotis: „Ar tinkama profesija Jūsų vaikui?“	49
Praktinė užduotis: „Pomėgiai“	51
Naudota literatūra ir šaltiniai	52

**1.
KYLANTYS KLAUSIMAI
APIE KARJERĄ –
BRENDIMO POŽYMIS**

Įprasta manyti, kad pagrindiniai sprendimai dėl profesijos vyksta baigiamosiose mokyklos klasėse, kai pasirenkami mokymosi dalykų lygiai, o ypač artėjant priėmimo į mokymo įstaigas laikui. Tuomet įtampa, karštligiškos sprendimo paieškos apima ne tik abiturientus, bet ir jų tėvus. Tačiau didieji darbai karjeros sprendimų kelyje atlikti, ir šiame etape mes tik stebime jaunuolių brandos rezultatus bei tvarkomės su pasekmėmis.

Testas tėvams: „Kaip Jūs pažįstate savo vaiką“

Užbaikite žemiau pateiktus sakinius.

1. Pirmoji profesija, kurią paminėjo vaikystėje mano vaikas, yra ...
4. Vaikystėje mano vaikas mėgdavo žaisti su ...
5. Mano vaiko ryškiausiai išsiskiriantis bruožas bendraujant su bendraamžiais ...
6. Mano vaikas mėgsta skaityti knygas apie ...
7. Iš sporto sričių mano vaiką labiausiai domina ...
8. Ko nors siekiant vaikui padedantis charakterio bruožas yra ...
9. Mokykloje mano vaikui sunkiai sekasi ...
10. Galvodamas apie ateitį mano vaikas svajoja ...
11. Didžiausia vertybe gyvenime mano vaikas laiko ...
12. Mano vaikas savo sugebėjimus vertina ...
13. Profesijos rinkimosi klausimais mano vaikas konsultuojasi su ...
14. Savo vaiko pasirengimą rinktis profesiją vertinu ...

Aptarkite atsakymus su savo vaiku. Jei bent 6 Jūsų atsakymai sutapo su vaiko nuomone, Jūs pakankamai gerai dalyvaujate projektuojant jo profesinę karjerą. Tikimės, kad susipažinę su šiuo leidiniu dar efektyviau padėsite savo vaikui pasiruošti sėkmingai profesinei karjerai.

Ar tėvai pakankamai išnaudoja savo įtaką?

Tėvai nuo pat gimimo vaikams daro milžinišką įtaką. Ne savo kalbomis ir moralizavimu, o savo gyvenimo pavyzdžiu ir savo reakcija į vaiko pasiekimus, polinkius, jam kylančius sunkumus, nesusipratimus, vaikui svarbių klausimų sprendimą. Tyrimas¹, kurio metu buvo apklausti mokiniai ir jų tėvai, parodė, kad mokiniais renkantis profesiją daugiausia padeda jų tėvai. Mokinių buvo pasiteirauta, kas juos dažniausiai konsultuoja profesijos pasirinkimo klausimais. Beveik pusė apklaustųjų (49 proc.) nurodė, kad profesijos pasirinkimo klausimais juos dažniausiai konsultuoja tėvai. 30,3 proc. teigimu, dažniausiai profesijos pasirinkimo klausimais jie pagalbos sulaukia iš vyresniųjų draugų, 29,8 proc. nurodė giminaičius. Deja, patys tėvai nėra tokios geros nuomonės apie savo dalyvavimą vaikams renkantis profesiją. To paties tyrimo duomenimis, 60 proc. tėvų prisipažįsta nežinantys, ar vaikams pakanka informacijos, reikalingos profesijai pasirinkti. Didėsnė dalis tėvų mano, kad pagalbą vaikams renkantis profesiją turėtų teikti tos srities specialistai ar pedagogai.

1 Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose. (Tyrimo ataskaita). 2006. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/prof_inf_paskut_paskutiniausias.pdf

Sėkmingas profesijos pasirinkimas ir jos įgijimas yra vienas iš svarbiausių žmogaus brandos požymių. Deja, tyrimo duomenimis pakankamai subrendę pasirinkti profesinę karjerą yra tik 38 proc. Vilniaus miesto vyresnių klasių moksleivių², ir tik 25 proc. dvylikų klasių moksleivių yra pasirinkę profesiją³ (ir tai neaišku, ar tinkamą). Tai rodo, kad padėtis šiuo klausimu yra taisytina.

Profesijos pasirinkimas nėra paprastas apsisprendimas, kur stoti vyresnėse klasėse. Tai ilgai trunkantis ir daug vaiko amžiaus tarpinių ir jo gyvenimo sričių apimantis procesas. Pradedant nuo fantazijų ir žaidimų ikimokykliniame amžiuje, santykių su tėvais mokykloje ir baigiant darbo vietos pasirinkimu įgijus profesiją mokymo įstaigoje. Ir kiek tėvai padeda savo vaikams subręsti ir tapti savarankiškais ir atsakingomis asmenybėmis, tiek padeda jiems atsakingai ir pagrįstai pasirinkti profesiją.

Pagalba subręsti – tai ne tik domėjimasis profesijos pasirinkimu, bet ir pagalba vaikui renkantis profesiją. Ruošimasis profesijos pasirinkimui prasideda nuo pat gimimo ir trunka iki vėlyvos paauglystės ir jaunystės pradžios. Ir net vėliau, jei reikia keisti profesiją, išvykti mokytis į kitą miestą ar šalį, tėvų supratimas ir parama yra labai svarbūs.

► „Darbas su pašaukimu teikia tą džiaugsmo ir gyvenimo jėgą, kuri sudaro maistą žmogaus dvasios gyvenimui“
prof. A. Gučas

Sėkmingas profesijos pasirinkimas labai veikia žmogaus laimės jausmą, nes darbe praleidžiami geriausi gyvenimo metai ir šviesiausias paros laikas. Ir nuo to, kaip žmogus jaučiasi dirbdamas, priklauso didelė dalis laimės. O dauguma tėvų juk nori, kad jų vaikai būtų laimingi. Situaciją, kai tik 38 proc. moksleivių profesijos pasirinkimas yra brandus, galima apibūdinti dainos žodžiais: „Gyvenimą davė, o laimės pamiršo duoti.“ Aišku, laimę lemia ir sėkmė tarpasmeniniuose santykiuose (gebėjimas sukurti ilgalaikius ryšius ir gyventi šeimoje).

Minėtas tyrimas rodo, kad tarpasmeninių santykių srityje brandumą yra pasiekę 45 proc. vyresnių klasių moksleivių⁴. Čia padėtis šiek tiek geresnė. Sakysite, kaip tarpasmeninių santykių brandumas yra susijęs su profesijos pasirinkimu? Tiesiogiai. Santykiai šeimoje lemia vaikų socialinį ir psichologinį brandumą, būtiną norint tinkamai pasirinkti profesiją.

Taigi, tėvai vaikams daro milžinišką įtaką savo reakcijomis į vaiko elgesį, sunkumus, su kuriais jie susiduria, vaikui svarbių klausimų sprendimą, polinkius užsiimti viena ar kita veikla. Ar paremia, padeda susigaudyti, padrąšina, sustiprina, o kartu leidžia galutinius sprendimus priimti pačiam, bet įspėja apie galimas jų pasekmes ir suteikia progą su tomis pasekmėmis susidurti? Ar tiesiog nesidomi, sako, „čia tavo reikalas“, nieko nepaaiškina,

2 Kutkienė L., Valatkaitė V. Vyresniųjų paauglių (16–17 metų) asmenybės tapatumo ir savęs vertinimo ypatumai. <http://bit.ly/vf6Ne3>

3 Pociūtė B., Išiūnaitė V. Profesijos pasirinkimo problemos ir asmenybės savybės. ISSN 1392-0359. PSICHOLOGIJA. 2011. http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Psichologija/2011_43/78-91.pdf

4 Kutkienė L., Valatkaitė V. Vyresniųjų paauglių (16–17 metų) asmenybės tapatumo ir savęs vertinimo ypatumai. <http://bit.ly/vf6Ne3>

nepadrąsina? Ar pyksta, kad vaikui iškilo sunkumų, reikalauja daryti, kaip tėvams atrodo teisinga, skuba nubausiti ir pasmerkti? Tada vaikas stengiasi nuslėpti savo gyvenimo sunkumus ir apskritai nesidalyti išskylančiais klausimais.

Šiame leidinyje apžvelgsime, ką ir kokiame vaikų amžiaus tarpsnyje tėvai gali ir turi padaryti, kad vaiko profesijos pasirinkimas būtų teisingas t. y. baigtųsi įgijimu profesijos, pagal kurią jis su pasitenkinimu ir produktyviai dirbs. Tai pat aptarsime, ko vaikai tikisi iš tėvų kiekviename amžiaus tarpsnyje, kad šie padėtų jiems augti ir bręsti.

Ko tikisi mokiniai iš profesijos konsultantų?

► **Svarbiau pora gerų tėvų, negu 10 gerų mokytojų.**

Daugelyje mokyklų yra profesinio informavimo taškai (PIT), kur mokiniams teikiamos profesinio informavimo paslaugos (šiuo metu Lietuvoje veikia apie 700 PIT⁵). Čia galima rasti informacijos apie šalies švietimo sistemą, mokymosi ir įsidarbinimo galimybes, apie profesijas ir darbo rinką bei gauti pagalbą planuojant profesinę

karjerą. Kai kuriuose iš jų dirba profesijos konsultantai arba psichologai, kurie konsultuoja ir profesijos pasirinkimo klausimais.

Anksčiau buvo akcentuota, kad santykiai šeimoje, tėvų pagalba susidūrus su sunkumais moksle ir susiklostę santykiai klasėje bei su pedagogais lemia socialinį ir psichologinį vaikų brandumą. Baigiamosiose klasėse jaunuoliai skirtingai elgiasi priklausomai nuo jų brandumo lygio.

Mokykloje dirbančių profesijos konsultantų nuomone⁶, vieni moksleiviai patys sprendžia profesijos pasirinkimo klausimus, juos pakanka palaikyti ar pritarti jų numatytiems sprendimams, kiti yra sutrikę ir jiems reikia pagalbos. Neapsisprendusius galima skirstyti į dvi grupes.

Viena grupė – tai moksleiviai, kurie dar neatrado savo krypties, vienodai mokosi visus dalykus ir nerodo išskirtinio susidomėjimo jokia veikla.

Kita grupė – aktyvūs, daug kuo domisi, nurodo daug patinkančių veiklų ir patrauklių profesijų, bet sunkiai gali išskirti vieną jiems labiausiai tinkančią sritį.

Profesijos konsultantų, dirbančių su baigiamųjų gimnazijos klasių mokiniais, nuomone, visus besikreipiančius konsultacijų moksleivius galima skirstyti pagal brandumą – į brandžius profesijos rinkimuisi ir nebrandžius.

Nebrandūs – nežino savo stiprybių ir silpnybių, neadekvačiai vertina asmeninius gebėjimus, nepažįsta profesijų pasaulio, pasirinkimus daro paveikti profesijų prestižo ir stereotipų, nesidomi tolesnio mokymosi sąlygomis.

Brandūs – gali argumentuoti savo pasirinkimus, kryptingai ruošiasi studijoms, domisi pasirinkta studijų programa, vertina pasirinkimo alternatyvas, dalyvauja keliuose neformaliojo ugdymo veiklose. Bet kartais nežino savo silpnybių, nes sekasi viskas vienodai gerai.

5 http://kps.lmitkc.lt/profesinio_informavimo_taskai/

6 www.maironis.kaunas.lm.lt/Pranesimai_109.aspx

Skiriasi ir šių moksleivių lūkesčiai konsultanto atžvilgiu.

Nebrandūs – nori sužinoti viską: nuo savęs pažinimo iki karjeros plano, laukia iš konsultanto tobulų testų, kurie pateiktų profesinius sprendimus, tikisi, kad konsultantas prisims atsakomybę pasakydamas galutinį sprendimą. Jie laukia paaiškinimo, kaip naudotis duomenų bazėmis, taip pat parengto informacijos paketo apie studijas. Iš esmės jie tikisi, kad konsultantai jiems parinks profesiją.

Brandūs – jiems reikia patarimų rengiant motyvacinius laiškus, pagalbos pildant prašymus, kitus dokumentus. Reikia informacijos ir pagalbos kontaktuojant su užsienio švietimo institucijomis, aiškių instrukcijų, kaip rašomos rekomendacijos, taip pat pagalbos išsirenkant vieną sritį iš kelių dominančių, patarimų, kaip susikonsultuoti į pagrindinę veiklą. Jie siekia viską padaryti patys ir iš konsultanto laukia patvirtinimo, kad eina teisinga linkme, arba korekcijos. Pagalbos reikia ir vieniems, ir kitiems, tik skirtingos.

Ko tikisi tėvai iš vaikų karjeros?

Tėvų pagalba vaikams ir elgesys priklauso nuo to, ko patys tėvai tikisi iš vaikų karjeros.

Taigi, **ko jūs tikėtės iš savo vaikų profesinės karjeros?** Pagalvokite, kuris iš pateiktų variantų jums tinka labiausiai, kuris mažiau ir kuris mažiausiai.

- › Kad vaikas savo profesinį kelią pasirinktų be Jūsų pagalbos ir nekels rūpesčių.
- › Kad vaikas įstotų į prestižinę mokyklą ir prestižinę specialybę.
- › Kad vaikas pasirinktų profesiją pagal savo polinkius ir gebėjimus, jam gerai seksis profesinėje veikloje ir jis gerai jausis.
- › Kad paseks šeimos tradicija ir pasirinktų vieno iš tėvų profesiją.
- › Kad pasirinktų pelningą profesiją.
- › Kad įgyvendins Jūsų neišsipildžiusias viltis ir įgis specialybę, kurios Jūs labai norėjote.

► **Dažniausiai tėvai tikisi, kad vaikas pasirinktų tokią sritį, kurioje gerai jausis, jam seksis būti geru specialistu ir finansiškai apsirūpinti. Tai sveikiausias lūkestis.**

Tėvų klaidos dalyvaujant vaiko profesinio pasirinkimo procese:

- › nesidomėjimas, kaip vaikas renkasi profesiją, paliekama spręsti pačiam;
- › spaudimas, kad vaikas ką nors pasirinktų, bet nesidomėjimas, kaip ir ką pasirinktų;
- › tiesioginis ar netiesioginis spaudimas ar skatinimas pasirinkti tėvams priimtina profesiją;
- › gaji šeimoje nuostata, jog profesija paveldima iš kartos į kartą, ši nuostata gali būti paremta tėvų noru perduoti savo patirtį, įsitikinimus. (Patirties neperduoti, ji įgyjama pačiam veikiant, o įsitikinimus vaikai perima iki 12 metų amžiaus stebėdami tėvų elgesį.)

Ką tėvai gali padaryti, kad vaiko profesinė karjera būtų sėkminga?

Pirmiausia, atsižvelgti ir tinkamai reaguoti į vaikų lūkesčius. Žmogus bręsta natūraliai, jei jis auga tinkamoje aplinkoje. Kažko specialiai inicijuoti dažniausiai ir nereikia. Pačiam vaikui skirtinguose amžiaus tarpsniuose iškyla atitinkami klausimai. Svarbu tėvams laiku tuos klausimus išgirsti ir tinkamai į juos sureaguoti, t. y. parodyti, kad klausimą išgirdote (neignoruoti), parodyti, kad jis yra svarbus (nenuvertinti: „Ką čia išsigalvoji!“, „Pažiūrėkit, ko jis jau klausinėja!“, „Daug žinosi, greit pasensi“ ir pan. reakcijos sumažina vaikų pasitikėjimą tėvais ir skatina nebesidalinti savo rūpesčiais).

Atsakyti į vaiko klausimus, suteikiant informacijos pagal vaiko brandumo lygį (nebūtina aiškinti galias mokslines tiesas, bet ir neverta apsiriboti banaliais ir nekonkrečiais atsakymais. Galima pateikti pavyzdžių, nuvesti parodyti arba tiesiog konkrečiai atsakyti ir įsitikinti, ar vaikas teisingai suprato).

10–12 metų moksleiviams patinka faktai, jie nori sužinoti, kas, kaip ir kodėl veikia. Labai tampa svarbūs draugai, bendravimas ir bendra veikla su jais. Vaikai sugeba vieni kitus sudominti dalykais, kuriais užsiima patys, todėl pažįsta daugiau veiklos sričių. Tėvams reikia leisti ir skatinti vaikus draugauti ir dalyvauti naujuose draugų pasiūlytuose užsiėmimuose.

O jei nežinote atsakymų į konkrečius klausimus (pvz., apie mokymosi programas, galimas profesijos perspektyvas ar pan.), pasidomėkite tuo, patys priminkite vaikui jo klausimus ir pateikite atsakymus. Tokiu būdu parodysite dėmesį ir supratimą, kad užduoti vaiko klausimai yra svarbūs.

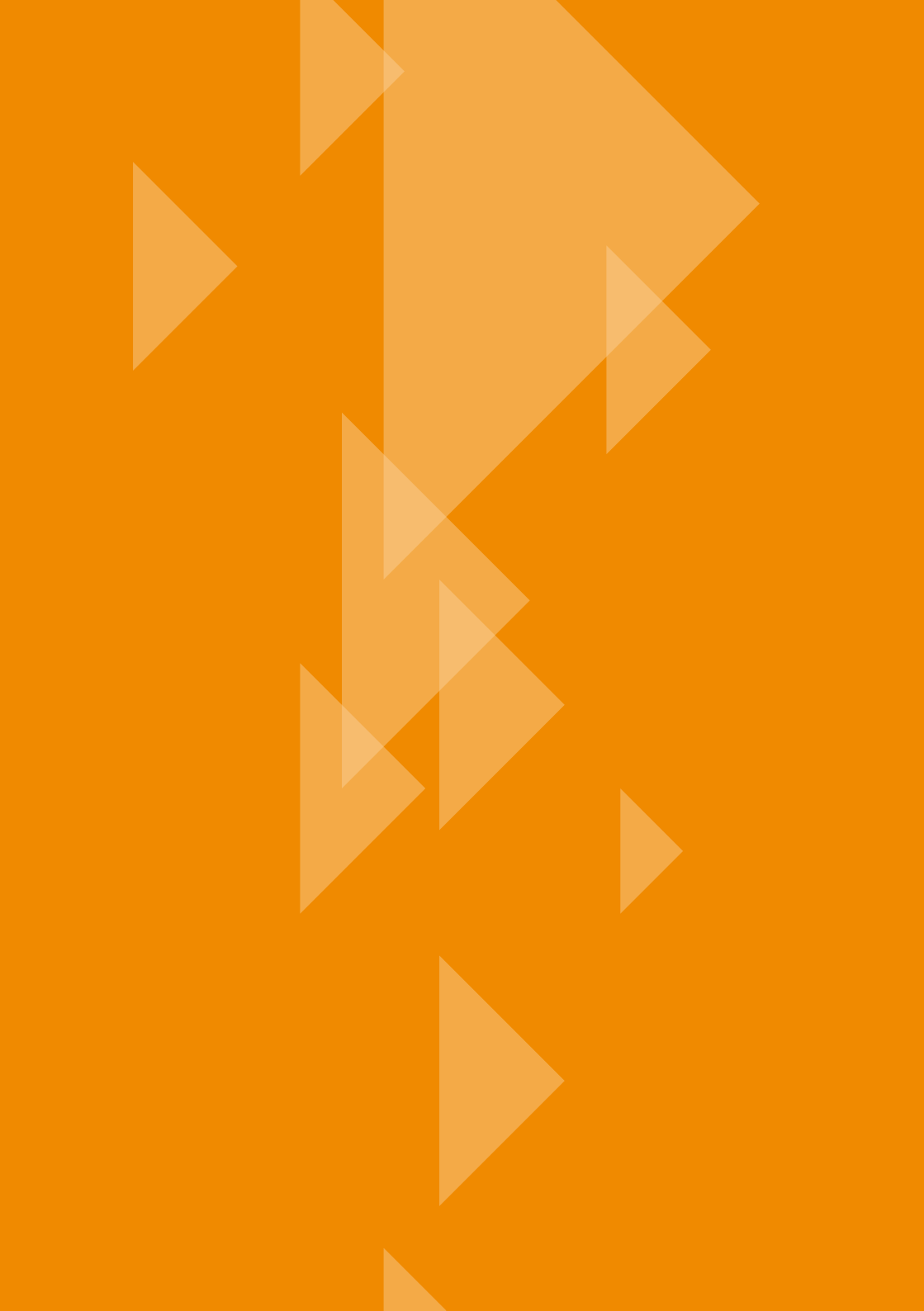
Ko tikisi vaikai iš tėvų rinkdamiesi profesiją?

Pirmiausia vaikai tikisi dėmesio, supratimo, savalaikės ir atitinkančios vaiko brandumą pagalbos. Nori būti išgirsti, kai išsako savo nuomonę ir kelia klausimus, tikisi pasitikėjimo, pagarbos ir nuoširdaus pasigilinimo į jų situaciją, o ne greitų patarimų. Kad vaikai jaustųsi saugūs, jiems reikia tam tikrų apribojimų, nors tiesiogiai jie to neišsako. Pavyzdžiui, vaikui yra visai gerai, kai ribojamas jo sėdėjimo prie kompiuterio laikas. O kartais vaikas užduoda klausimus vien tam, kad gautų aiškius sprendimus, duodančius atsakymus, kai jis pats abejoja, kaip pasielgti. Be abejo, vaikai tikisi padrąsinimo, pagalbos randant reikalingą informaciją, kad tėvai suteiktų galimybę stebėti, ką darbe veikia įvairių profesijų žmonės ir pan. Kiekviename amžiaus tarpsnyje tos pagalbos jiems reikia kitokios.

Lietuvos mokinių parlamento pranešime (2011)⁷ teigiama, kad „didžiausia tėvų klaida – domėjimasis tik vaikų gaunamais pažymiais. Perdėta konkurencija ir tik geresnio balo siekimas neleidžia vaikui suprasti tikrosios mokymosi prasmės.“ „Juk dabar tėvai domisi, kaip vaikui sekasi mokykloje, tik pirmose klasėse. Vaikai didžiąją dalį laiko praleidžia namuose, tad jie turėtų matyti besirūpinančius, atsakingus tėvus, kuriuos domina vaiko mokymasis ir jo asmeninės problemos.“

7 <http://imp.lt/2011/09/lietuvos-mokiniu-parlamento-teisiu-ir-pareigu-pozicija/>

Pavyzdžiui, daugiau pasigilinę, kokie dalykai vaikui nesiseka mokykloje, gal tėvai patys galėtų jam padėti. Dažnai tėvai samdo korepetitorius savo vaikams ne todėl, kad patys nemokėtų chemijos, fizikos ar matematikos, o dėl tokios universalios mūsų laikais priežasties kaip „laiko stoka“. O juk kartu su vaiku praleidę pusvalandį galėtume ne tik pagelbėti moksle, bet ir skirti jam dėmesio, palaikyti ir paskatinti labiau pasitikėti savimi.

2.

BRANDUMAS PROFESINEI KARJERAI

J. E. Marcia⁸ išskiria keturias subrendimo profesijos pasirinkimui būsenas, kurios dažniausiai ir praeinamos tokia tvarka – nuo žemiausios iki aukščiausios.

1. **Difuzijos (padrika) būseną.** Vaikas dar rimtai nemąsto apie profesijas, apie savo sugebėjimus, nedaro jokių sprendimų ir nemėgina jų įgyvendinti.
2. **Išankstinio sprendimo būseną.** Vaikas mėgina įgyvendinti tam tikrus profesinius ketinimus, rimtai domisi kokia nors sritimi, lavina būsimai profesijai reikalingus įgūdžius. Tačiau jis neapmąsto šių ketinimų asmeniškai. Paprasčiausiai kopijuoja savo tėvus ar kitus autoritetingus asmenis arba nekritiškai vadovaujasi jų nuomone. Individas siekia būti toks, kokį jį nori matyti aplinkiniai.
3. **Moratoriumas.** Šią būseną išgyvenantis vaikas rimtai tyrinėja profesijų pasaulį mėginamas rinktis kurią nors profesiją. Jis bando atsakyti į daugybę prieštaringų klausimų, bet dar neranda tinkamo atsakymo.
4. **Pasiekto brandumo būseną.** Ši būseną būdinga jaunuoliams, patyrusiems kritinį moratoriumo (paieškų) periodą ir po tam tikrų apmąstymų bei tyrinėjimų tvirtai apsisprendusiems. Jie žino, ko nori, ir pagal galimybes įgyvendina savo tikslą. Tokie jaunuoliai turi savo nuomonę ir yra mažiau priklausomi nuo tėvų ir kitų asmenų įtakos.

Sėkmingai bręstant, šios būsenos pereinamos nuo 12 iki 18 metų amžiaus. Tačiau minėtų tyrimų rezultatai rodo, kad tik nedidelė dalis (Vilniuje 38 proc.) vyresnių klasių moksleivių yra pasiekę brandumo būseną profesijos rinkimosi klausimu.

Brandumą karjerai skatinantys veiksniai

Autoriai (D.E. Super⁹, E. Erikson¹⁰) išskiria šiuos brandumą karjerai skatinančius veiksnius:

- › **„Aš vaizdo“ susiformavimas** – kai vaikas gali apibūdinti save (pvz., aš esu judrus, aš gerai bendrauju, man sunku susikaupti, aš esu gabus matematikai, man įdomu gamtos mokslai ir pan.).
- › Gana aukštas **savivertės lygis** – kai vaikas pasitiki savo gebėjimais ir mano, kad turi pakankamai gerų charakterio savybių. Tada jis jaučiasi turįs pagrindą imtis kokios nors veiklos.
- › **Tapatumo pasiekimas** – kai „aš vaizdas“ atitinka realias žmogaus savybes ir yra pakankamai platus, kad apimtų charakterio ypatumus, gebėjimus, interesus, vertybes, įsitikinimus, tarpasmeninius santykius, jausmų sferą ir t. t. Kitaip sakant, kad jaunuolio mintys apie save atitiktų realybę.
- › Geras **profesijų pasaulio pažinimas** – profesijų visumos matymas, darbo turinio supratimas ir žinojimas, kokių savybių jos reikalauja iš žmogaus.

8 Marcia J. E. Development and validation of ego identity status // Journal of Personality and Social Psychology. 1966, no. 3, p. 551–558.

9 Super, D. E., Savickas, M. L., & Super, C. M. (1996). The life-span, life-space approach to careers. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (3rd ed.) (p. 121–178). San Francisco: Jossey-Bass.

10 Erikson E. Identičnost: junost i krizis. Moskva: Progres, 1996.

Susiformavus šiems dalykams, žmogus pagal savo suvoktą individualumą gali susirasti vietą profesinėje veikloje.

Kaip pasiekiamas brandumas profesijai pasirinkti?

- ▶ „Kiekvienas žmogus yra naujas ir pašauktas įvykdyti jam skirtą ypatingą užduotį šiame pasaulyje“

M. Buber

Iniciatyva, kuri reikalinga patirčiai įgyti, atsiranda ikimokykliniame amžiuje. Ar ji išliks, priklauso nuo to, kaip elgiasi tėvai, kai vaikas ko nors imasi: ar tėvai draudžia, menkina, ar leidžia veikti, pasirūpindami vaiko saugumu, ir pasiekti to, ko jis ėmėsi savo žaidimuose ar užsiėmimuose. Pavyzdžiui, nueiti ir savarankiškai nusipirkti riešutų. Jei užslopins iniciatyvą, vaikas vėliau vengs imtis naujų dalykų ir neišbandys savęs.

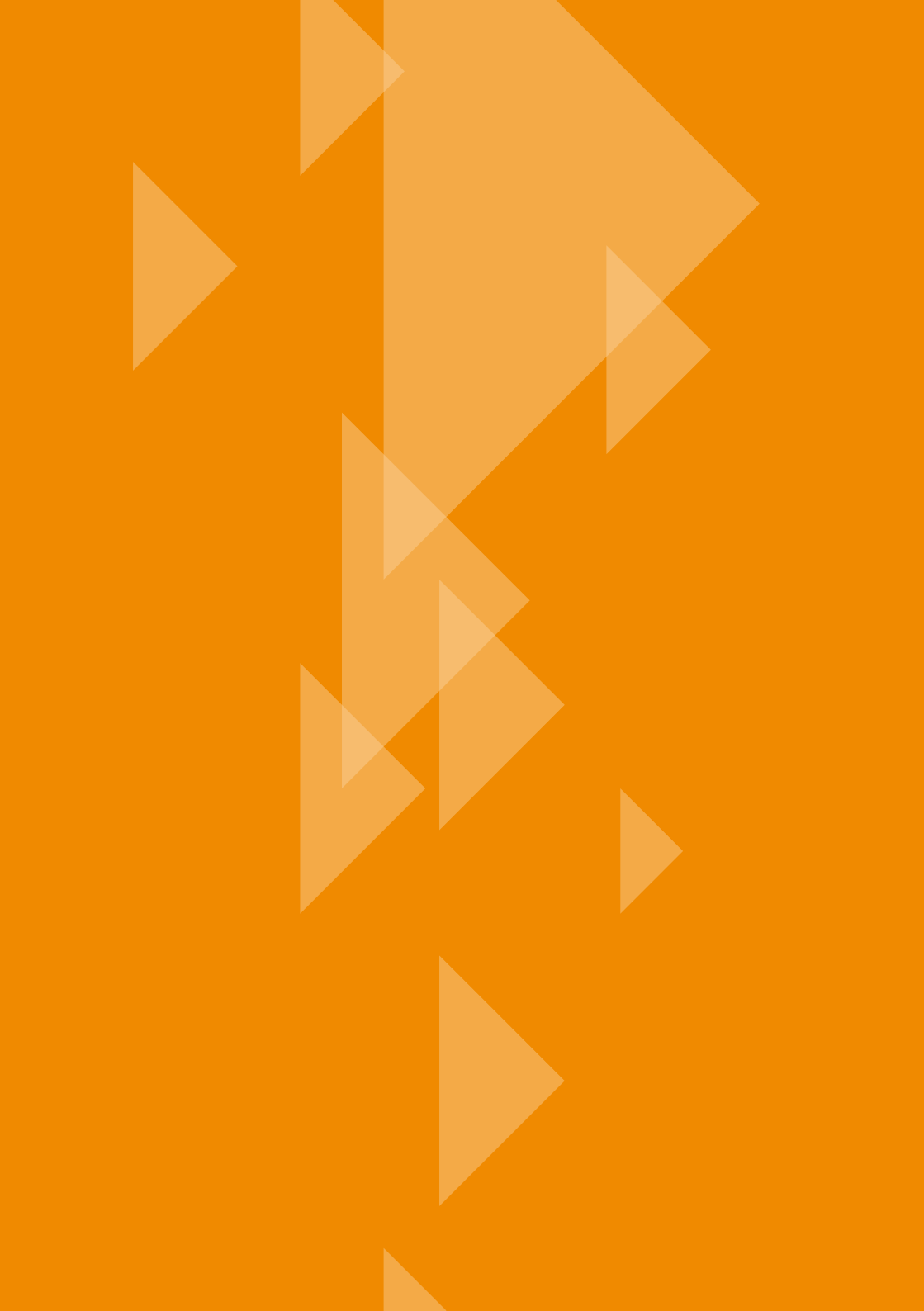
Gebėjimas išmokti ir siekimas būti kompetentingam, nepaisant sunkumų, įgyjamas arba neįgyjamas pradinėse klasėse, priklausomai nuo to, kaip pavyksta įveikti sunkumus mokantis skaityti, rašyti ir skaičiuoti. Čia dažnai labai svarbi savalaikė tėvų pagalba „persilaužiant“. Bet jei tėvai nuolat su vaiku ruošia namų darbus ar už jį atlieka užduotis, išsivysto nekompetentingumas.

Pasitikėjimo savimi ir savivertės formavimuisi svarbus yra 11–13 metų amžius, kai vaikas pradeda realiau vertinti save ir suvokia, kad jo galimybės yra nedidelės palyginus su suaugusių pasauliu. Svarbu, kad tėvai leistų šiame amžiuje vaikams turėti užsiėmimų, kurie jiems įdomūs ir gerai sekasi.

- ▶ Profesijos pasirinkimui svarbu sugebėti apibūdinti save, suvokti save teisingai ir pasitikėti savo galimybėmis ko nors siekiant.

Tapatumo jausmas pasiekiamas įgavus patirties, geresnių mąstymo gebėjimų ir savistabos vėlyvoje paauglystėje arba jaunystėje.

Savarankiškumas ugdomas po truputį nuo pat mažens, o jei po truputį neišugdomas, tuomet vidurinėje paauglystėje išgyvenama savarankiškumo krizė. Paaugliai, siekdami išsiugdyti savarankiškumą, turi „nuversti“ tėvų autoritetą ir bandyti „stotis ant savo kojų“. Susidūrę su savarankiškų sprendimų pasekmėmis, vaikai išsiugdo atsakomybės jausmą. Ši krizė gana skausminga abiem pusėms.

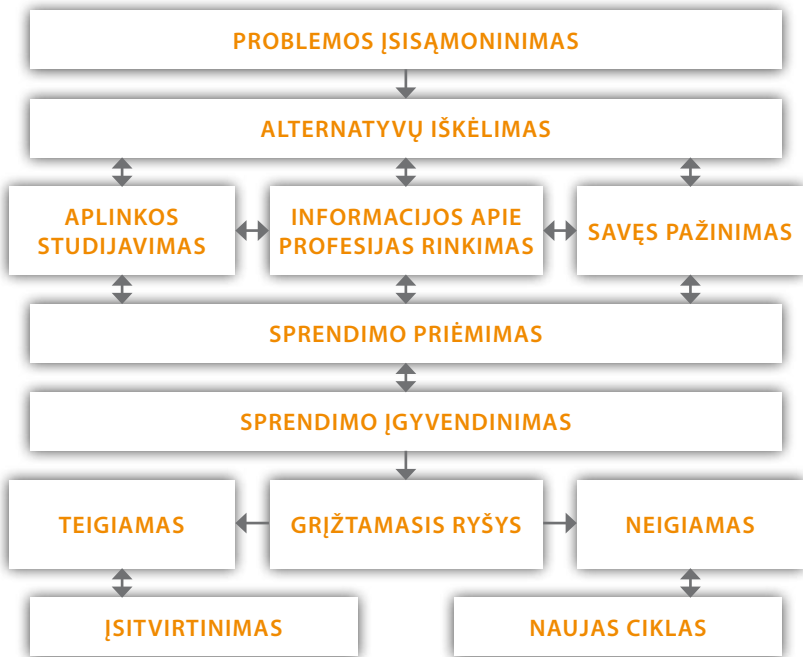
3. PROFESIJOS PASIRINKIMO MODELIS

Vyresnėse klasėse, nepaisant brandumo lygio, tenka konkrečiai pasirinkti mokymosi dalykus ir jų lygį, todėl natūraliai iškyla klausimas apie profesinę karjerą. Renkantis profesiją arba veiklos kryptį tikslinga naudotis čia pateiktu modeliu¹¹, kuris susideda iš kelių etapų:

1. Problemos suvokimas.
2. Alternatyvų iškėlimas.
3. Alternatyvų svarstymas. Siekiant įvertinti jų tinkamumą, surenkama informacija:
 - a) apie pačias profesijas,
 - b) apie save,
 - c) apie aplinką (realybę).
4. Sprendimo priėmimas.
5. Sprendimo įgyvendinimas.
6. Grįžtamasis ryšys, arba sprendimo įvertinimas:
 - a) teigiamas, po jo seka įsitvirtinimas profesinėje veikloje,
 - b) neigiamas, po jo ciklas prasideda iš naujo.

Šį profesijos pasirinkimo modelį galima pavaizduoti grafiškai, kaip matyti 1 pav.

1 pav. Profesijos pasirinkimo modelis

11 Profesinės karjeros vadovas. Vilnius. 1998

Apžvelgsime plačiau kiekvieną šio modelio etapą.

Problemų suvokimas

Kiekvieno pasirinkimo paieška prasideda nuo problemos iškėlimo. Problemų suvokimas – tai rimtas požiūris į klausimą, kurį reikia spręsti. Vyresnėse klasėse moksleiviai konkrečios profesijos gali ir nepasirinkti, bet būtina pasirinkti kryptį, kuri jaunuoliui yra priimtinesnė. (Konkrečią profesiją pasirink, kai ateis laikas pateikti stojimo prašymą).

Alternatyvų iškėlimas

Kiekvienam sprendimui priimti svarbu turėti kelias alternatyvas. Alternatyvoms iškelti būtinas pakankamas informacijos kiekis. Vaikams kyla minčių apie vieną ar kitą profesiją, priklausomai nuo turimos informacijos apie profesijų pasaulį. Paprastai vaikai renkasi iš to, ką žino. Vyresnių klasių moksleiviai dažnai per mažai žino apie profesijas (gali apibūdinti veiklos turinį tik nuo kelių iki keliolikos profesijų), todėl kyla rizika rinktis nesuvokus viso vaizdo, tik iš to, ką žino. O keliant alternatyvas, verta apžvelgti visą profesijų spektrą. (Pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių Lietuvoje yra užregistruota 405 pogrūpių profesijų, į kuriuos įeina apie 5510 specialybių¹²). Susipažinimui su profesijų įvairove reikia paskirti nemažai laiko ir pastangų, o sudominusias veiklas verta patyrinti labiau tiek teoriškai (paskaityti), tiek praktiškai – pamatyti sudominusias veiklas, pabandyti pačiam, pabendrauti su žmonėmis, dirbančiais sudominusį darbą.

Alternatyvų svarstymas

Kai jau pasirinkti keli galimų profesijų ar veiklos krypčių variantai, reikia surinkti visą įmanomą informaciją apie save, pačias profesijas ir realias galimybes jas įgyti.

- Apie pačias profesijas: darbo turinį, darbo sąlygas, darbo priemones, kokių žmogaus charakterio savybių ir gebėjimų šios profesijos reikalauja.
- Apie save: savo interesus, polinkius, gebėjimus (kurios sritys lengviau sekasi), savo charakterio ir asmenybės savybes.
- Apie aplinką (realybę): kokios ir kur yra mokymo įstaigos, kokios mokymosi sąlygos, kokia situacija darbo rinkoje, kokios šeimos finansinės galimybės mokytis. Susipažinti su situacija darbo rinkoje gali padėti Lietuvos darbo biržos įsidarbinimo galimybių barometras¹³.

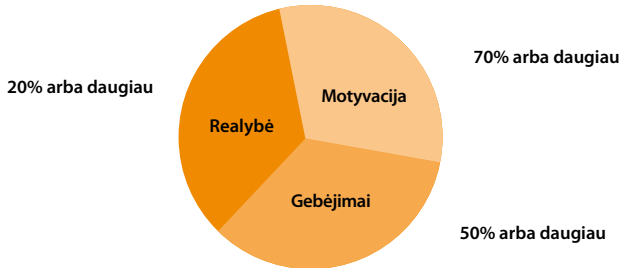
¹² <http://82.135.219.213/mod/klasifikatorius/>

¹³ http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/Isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx

Sprendimo priėmimas

Įvertinus savo interesus, asmeninių savybių ir gebėjimų atitikimą profesijų reikalavimams bei realią gyvenimo situaciją, pasirenkama profesinės karjeros kryptis, veiklos sritis arba konkreti profesija.

Sprendimo priėmimui siūlome taikyti profesijos pasirinkimo formulę, kuri pateikta 2 pav.

2 pav. Profesijos pasirinkimo formulė¹⁴

Pasirinkimo tinkamumą parodo tai, kiek profesija ar profesinė kryptis atitinka asmens **motyvaciją** (t. y. interesus, polinkius ir vertybes), **gebėjimus** (lengvai ar sunkiai sekasi išmolti tai profesijai reikalingus dalykus), taip pat kiek **realu** šią profesiją įgyti ir dirbti pritaikius įgytas žinias. Geras pasirinkimas atitinka visus šiuos tris komponentus. Aptarsime kiekvieną iš jų plačiau.

Svarbu, kad pasirinkta veikla motyvuotų daugiau negu vidutiniškai, t. y. bent 70 proc. atitiktų asmens interesus, poreikius, lūkesčius, polinkius ir vertybes. Atitikimą galima įvertinti subjektyviai. Susipažinus su pasirinkta veikla, paklausti savęs, kiek balų (10 balų sistemoje) man tiks ši veikla pagal mano interesus vertybes ir polinkius. Intuityviai atsiranda mintyse skaičius, jei jis ne mažesnis už 7, tai galima sakyti, kad veikla motyvuos ne mažiau kaip 70 procentų. Atitikimą galima įvertinti ir objektyviais tyrimais, juos atliks specialistas, naudodamas tam skirtus testus.

Poreikius ir lūkesčius profesija atitinka tada, kai žmogus turi galimybę pasirinktoje veikloje juos patenkinti. Pavyzdžiui, poreikis gražinti aplinką ar būti nepriklausomam.

Polinkis – vidinis asmenybės poreikis užsiimti tam tikra konkrečia veikla. Polinkiai turi stiprų ryšį su gabumais ir interesais. Tikrus polinkius lydi geri veiklos rezultatai.

Interesai rodo padidintą domėjimąsi profesija. Tyrimai patvirtina, kad interesai turi stipresnį ryšį su profesijos pasirinkimu nei gebėjimai.

¹⁴ Profesinės karjeros vadovas. Vilnius. 1998

Vieniems vaikams polinkiai ir interesai būna išryškėję nuo mažens ir juos geriausiai gali pastebėti tėvai:

- › Jei vaikas nuo mažens linkęs dirbti su daiktais, įrankiais, ardo žaislus, gamina naujus, konstruoja, stato būstus, verda košes ir t. t., tai gali rodyti polinkį į praktines technines profesijas.
- › Kai vaikas domisi augalais (juos sodina, laisto, stebi) arba gyvūnais (juos globoja, prižiūri, jais rūpinasi), ryškus polinkis į su gamta susijusias profesijas.
- › Dar kiti žaidžia vaidmenų žaidimus, eina vieni pas kitus į svečius, gydo, perka, parduoda, organizuoja ir pan., tuo atskleisdami polinkį į su bendravimu, organizavimu susijusias profesijas.
- › Vaikai, kurie greitai išmoksta skaityti, dėlioja smulkius žaisliukus iš vienos krūvelės į kitą, juos skaičiuoja, lygina tarpusavyje, braižo schemas, dažnai turi polinkį į su ženklų sistemomis ir informacija susijusias profesijas.
- › Dalis vaikų šoka, vaidina, fantastiškai mėgdžioja suaugusius, piešia ar su malonumu dainuoja, tuo demonstruodami polinkį į su menu susijusias profesijas.

Jau iš šių vaikui mėgstamų žaidimų galima spėti, kurių dalykų polinkiai vaikystėje pasireiškia gana aiškiai.

Vyresnėse klasėse vaikai jau gali geriau pažinti save ir patys įvardinti savo interesus ir polinkius. Interesus ir polinkius išskirti, susisteminti bei susieti su profesijų sritimis padeda psichologiniai testai ir konsultacijos su specialistais.

Pasirinkta sritis ar profesija bent vidutiniškai turi atitikti **asmens gebėjimus** tose srityse, kurios šiai profesinei veiklai yra svarbios. Dauguma mokinių geriau ar blogiau gali išmokti visus dėstomus dalykus, tačiau kai kurioms mokymosi sritims pakanka mažai pastangų, o kitoms reikia labai daug stengtis, kad būtų pasiektas tas pats rezultatas. Gebėjimus ne visada atspindi pažymiai, tiksliau juos įvertinti padeda intelekto struktūros testai. Šie testai parodo ne tik intelekto lygį, bet ir tai, kurie mąstymo gebėjimai yra aukštesni: kalbinio, matematinio, vaizdinio, praktinio techninio ir pan., o kurie žemesni.

Gebėjimai išmokti tam tikrų dalykų ugdomi, todėl įgyti profesiją pakanka ir vidutinių gabumų. Be to, jei pasirinkta veiklos sritis atitinka vaiko motyvacijos sferą, tuomet ir turint vidutinius gebėjimus lengviau dėti pastangas ir jos yra efektyvesnės.

Profesijos pasirinkimo formulėje (2 pav.) prie gebėjimų priskiriamos asmenybės ir charakterio savybės, nes skirtingos profesinės veiklos reikalauja skirtingų asmeninių savybių. Pavyzdžiui, intravertui (uždaram, individualistui) dirbti prekybos srityje gali būti sunku ir net neįmanoma, nes ten reikia daug bendrauti, palaikyti plačius ryšius, domėtis žmonėmis. Intravertui išmokti būti ekstravertu labai sunku, todėl verčiau rinktis veiklą, kur vyrauja individualus darbas. Asmenines savybes galima pastebėti vaikui veikiant ir bendraujant, o tiksliau asmenybės savybes gali nustatyti psichologiniai testai.

Vertinant gebėjimus reikia taip pat atsižvelgti į asmens fizinius duomenis ir sveikatos ypatumus, žinoti ir įvertinti galimybes. Yra profesijų, kurioms reikalingas ypač geras fizinis pasirėngimas, geras regėjimas, atsparumas įvairiems dirgikliams.

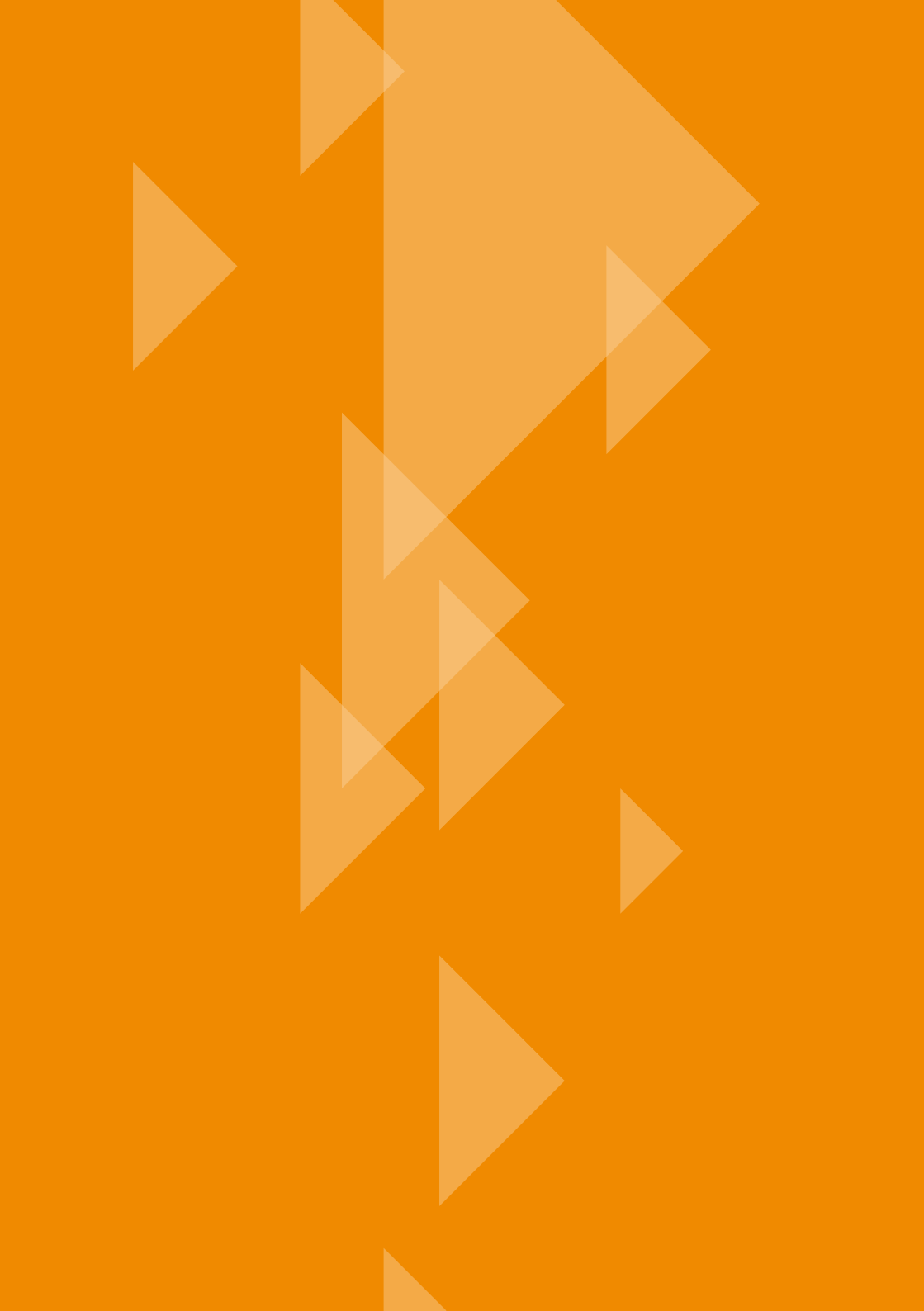
Realybės įvertinimas – tai ne tik informacijos apie profesijų ir darbo pasaulį surinkimas, bet ir savo galimybių pritaikymas prie norimos profesijos. Profesijos paklausumas, darbo sąlygų gerumas, prestižas, galimybės uždirbti, karjeros galimybės patys savaime negarantuoja sėkmės pasirinktoje profesijoje. Žmogaus profesinę perspektyvą 80 proc. nulems asmeninės savybės, motyvacija bei gebėjimai ir tik 20 proc. profesijos realiai teikiamos galimybės (paklausumas, galimybės daug uždirbti). Todėl renkantis profesiją svarbu labiau atsižvelgti į asmenines savybes, negu į profesijos teikiamas galimybes. Aišku, yra svarbu, kad tai nebūtų nykstanti profesija. Bet daug svarbiau, ar žmogus bus perspektyvus specialistas toje profesijoje, o ne ar dominanti profesija yra perspektyvi.

Sprendimo įgyvendinimas

Įgyvendinimas prasideda mokykloje: pasirenkami mokymosi dalykai ir jų lygiai, lankomi būreliai arba papildomi užsiėmimai, stojama mokytis profesijos arba studijuoti atitinkamo dalyko.

Sprendimo įvertinimas (grįžtamasis ryšys)

Sprendimo tinkamumą jau galima įvertinti ir mokykloje pagal pasirinktų mokomųjų dalykų ar veiklų rezultatus. Paaiškėja gebėjimai ir pasirinktos srities atitiktis vaiko interesams ir asmenybei. Jei **rezultatai teigiami**, prasideda įsitvirtinimas pasirinktoje veikloje. Jei **neigiami**, tenka ciklą pradėti iš naujo. Tenka aiškintis problemą, nustatyti, kurioje vietoje suklysta, kokios informacijos pritrūko, kas neteisingai įvertinta ar kam nepakankamai pasirengta. Tada vėl keliamos naujos alternatyvos ir taip toliau.

4. DAŽNIAUSIAI PASITAIKANČIOS KLAIDOS RENKANTIS PROFESIJA

- ▶ Profesija bus pasirinkta teisingai, o tolesnė karjera bus produktyvi ir stabili, jei renkama laisvai, iš kelių galimų alternatyvų, atsižvelgiant į gebėjimus, interesus ir vertybes, ir jei pasirinkimą palaiko svarbūs besirenkančiojo gyvenime asmenys.

1. **Profesijos populiarumo arba prestižo iškelimas svarbiausiu profesijos rinkimosi kriterijumi.**¹⁵ Ši klaida būdinga tiems mokiniams, kurie mano, kad svarbiausias profesijos rinkimosi kriterijus yra aplinkinių nuomonė. Manoma, kad populiaros ar prestižinės profesijos pasirinkimas yra asmenybės vertės įrodymas. Mokinys mano, kad pasirinkęs populiarią arba prestižinę profesiją jis bus labiau vertinamas ir pripažįstamas. Šiuo profesijos rinkimosi klaidos atveju besirenkantysis neįvertina, ar jis turi gabumų ir gebėjimų, reikalingų norimai profesijai, ar profesinės veiklos turi-

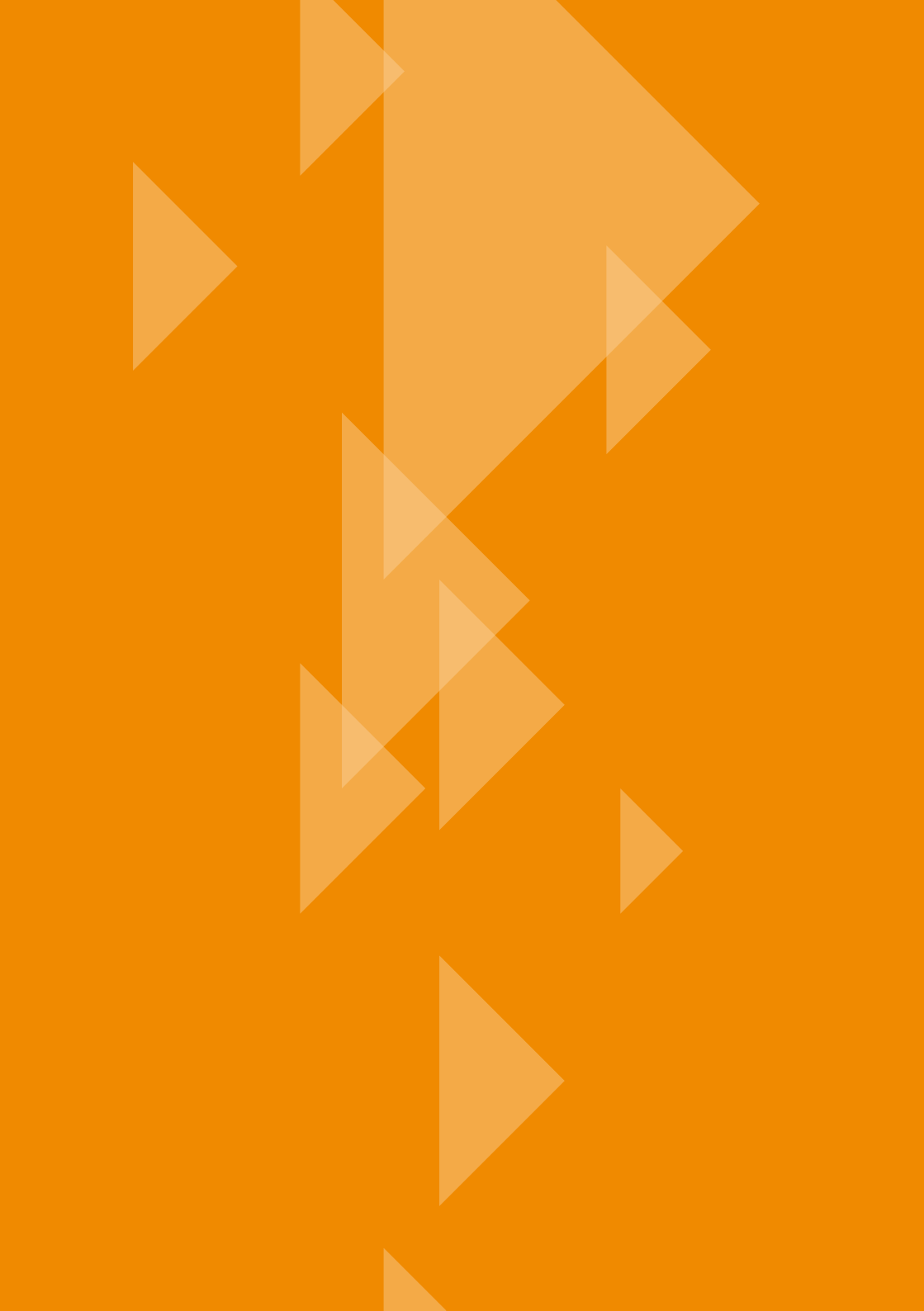
nys atitinka jo asmenybės struktūrą bei poreikius, ar jis norės ir galės sėkmingai dirbti tik todėl, kad profesija yra populiari ar prestižinė.

2. **Profesijos rinkimasis pasiduodant draugų įtakai.** Ši profesijos rinkimosi klaida dažniausiai būdinga tiems jaunuoliams ar merginoms, tarp kurių mokykliniais metais užsimezga stipresni draugystės ryšiai. Norėdami ir toliau likti drauge bei pratęsti jiems malonią draugystę, jie pasirenka tą pačią profesiją. Kartais beatodairiškai sekama draugais dėl kitos dažnai pasitaikančios profesijos rinkimosi klaidos – *neskubėjimo apsispręsti*. Šios profesijos rinkimosi klaidos pasekmė yra ta, kad paaugliui tenka pasirinkti profesiją tam nepasirengus. Tokiu atveju neretai profesijos rinkimosi sprendimas priimamas remiantis abejotinais draugų argumentais, kurie dažnai neatitinka mokinio gabumų ir polinkių.
3. **Siekimas kuo greičiau pradėti darbą.** Ši profesijos rinkimosi klaida dažniausiai susijusi su mokinio noru mokymosi veiklą pakeisti darbine. Tokia aplinkos keitimo skubėjimo priežastis dažniausiai yra noras greičiau pabėgti iš tėvų namų, prasti mokymosi rezultatai (dažniausiai vienos srities mokomųjų dalykų, pavyzdžiui, tikslųjų mokslų: matematikos, fizikos, chemijos ar pan.) tų dalykų, kuriuos mokytojai, klasės draugai ir tėvai laiko svarbiais. Dėl žemesnių mokymosi rezultatų mokinio statusas tarp klasės draugų ir mokytojų nėra toks, kokį jis norėtų turėti. Žinoma, šis statusas yra žemesnis. Noras kuo greičiau pradėti dirbti dažniausiai yra susijęs su mokinio įsitikinimu, kad darbe jam seksis geriau, jo statusas pasikeis, jis bus pripažįstamas, iš jo nebebus reikalaujama mokytis tų dalykų, kurie jam nesiseka ir dėl to nepatinka (arba atvirkščiai). Kaip ir daugelis kitų tipinių profesijos rinkimosi klaidų, ši yra susijusi su ribota mokinio, kaip jauno žmogaus, gyvenimiška patirtimi. Neretai ši profesijos rinkimosi klaida dirbtinai paaštrinama, kai mokytojai ir / ar tėvai neatsižvelgia į prigimtinius mokinio gabumus ir polinkius (intelektu ypatumus) bei jo galimybes sėkmingai mokytis vieną ar

15 Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. 2008.

kitą dalyką. Siekiant išvengti šios profesijos rinkimosi klaidos, labai svarbu atsižvelgti į tuos mokomuosius dalykus, kurių rezultatai yra aukšti, ir rasti pedagogiškai tinkamų metodų už tai jį (ją) pagirti.

4. **Neskubėjimas apsispręsti.** Ši profesijos rinkimosi klaida labai dažnai susijusi su bendromis ugdymo klaidomis šeimoje ir / ar mokykloje, ypač ugdant vertybes (auklėjant), kai mokiniui neįskiepijamas teigiamas požiūris į darbą, supratimas, kad profesija yra viena svarbiausių žmogaus saviraiškos ir savirealizacijos bei materialinio apsirūpinimo ateityje sąlyga. Ši klaida dažniausiai pasireiškia mokinio abejingumu renkantis profesiją. Neskubėjimo apsispręsti nereikėtų painioti su mokinio *negalėjimu apsispręsti* tuo atveju, kai jį traukia ne viena, o daugiau profesijų.
5. **Uždarumas, susijęs su požiūriu į savo pasirinkimą.** Ši profesijos rinkimosi klaida dažniausiai atsiranda tada, kai tėvai, mokytojai, klasės draugai ar kiti mokiniui svarbūs žmonės netolerantiškai ar net pašaipiai vertina mokinio pasirinkimą. Patirtas pažeminimas, susijęs su profesinio ketinimo paviešiniu, sukelia mokinio uždarumą, nepasitikėjimą kitais žmonėmis. Todėl labai svarbu savo profesinius ketinimus aptarti su kitais, daugiau patyrusiais žmonėmis, ypač profesijos konsultantais, kurių patarimai galėtų padėti mokiniui išvengti netinkamo profesijos pasirinkimo.
6. **Atsitiktinės aplinkybės.** Ši profesijos rinkimosi klaida daugiau būdinga įtaigaus tipo mokiniams. Atsitiktinės aplinkybės – pamatytas meninis ar kitokio tipo filmas, išgirstas gerbiamo asmens pasakojimas ar nuomonė apie kokią nors profesiją. Jei tokios atsitiktinės aplinkybės sutampa su laikotarpiu, kai mokiniui reikia pasirinkti profesiją, jos gali paveikti daromus sprendimus. Profesijos rinkimasis, grįstas atsitiktinių aplinkybių įtaka, dažniausiai negali būti laikomas patikimu.
7. **Nusiteikimas, kad profesiją renkuosi visam gyvenimui.** Darbo rinka nuolat keičiasi, keičiasi ir asmens patirtis, atsiranda naujos galimybės. O šis nusiteikimas stabdo naujų alternatyvų svarstymą jau pasirinkus profesiją. Tam turi įtakos ir tėvai – nenorėdami nuvilti tėvų, vaikai gali nepripažinti savo klaidos pasirinkę jiems nepriimtina profesinį kelią.

**5.
TĒVŪ PAGALBA
SUKLYDUS
AR IŠKRITUS IŠ
MOKSLO ĪSTAIGOS**

Pagalba suklydus – kai vaikas besimokydamas profesijos supranta, kad tai ne jam, ir nori mesti mokslą arba nežino, ką daryti.

Jei vaikas vertina savo pasirinkimą kaip klaidingą, reikia skatinti grįžti prie pradinio etapo, ieškoti naujo sprendimo ir permąstyti alternatyvas. Atsižvelgiant į realią situaciją, į tai, kiek pasirinkimas neatitiko interesų ar gebėjimų, dera spręsti, ar iš viso reikia keisti kryptį, ar kryptis tinkama, o netinka tik konkreči profesija. Tėvams verta turėti galvoje, kad karjeros planavimas trunka visą gyvenimą ir natūralu, jog praėjus kuriam laikui ir įgavus daugiau patirties žmogus save teisingiau vertina, keičiasi profesijos ir situacija darbo rinkoje, todėl reikia ieškoti ir priimti sprendimus.

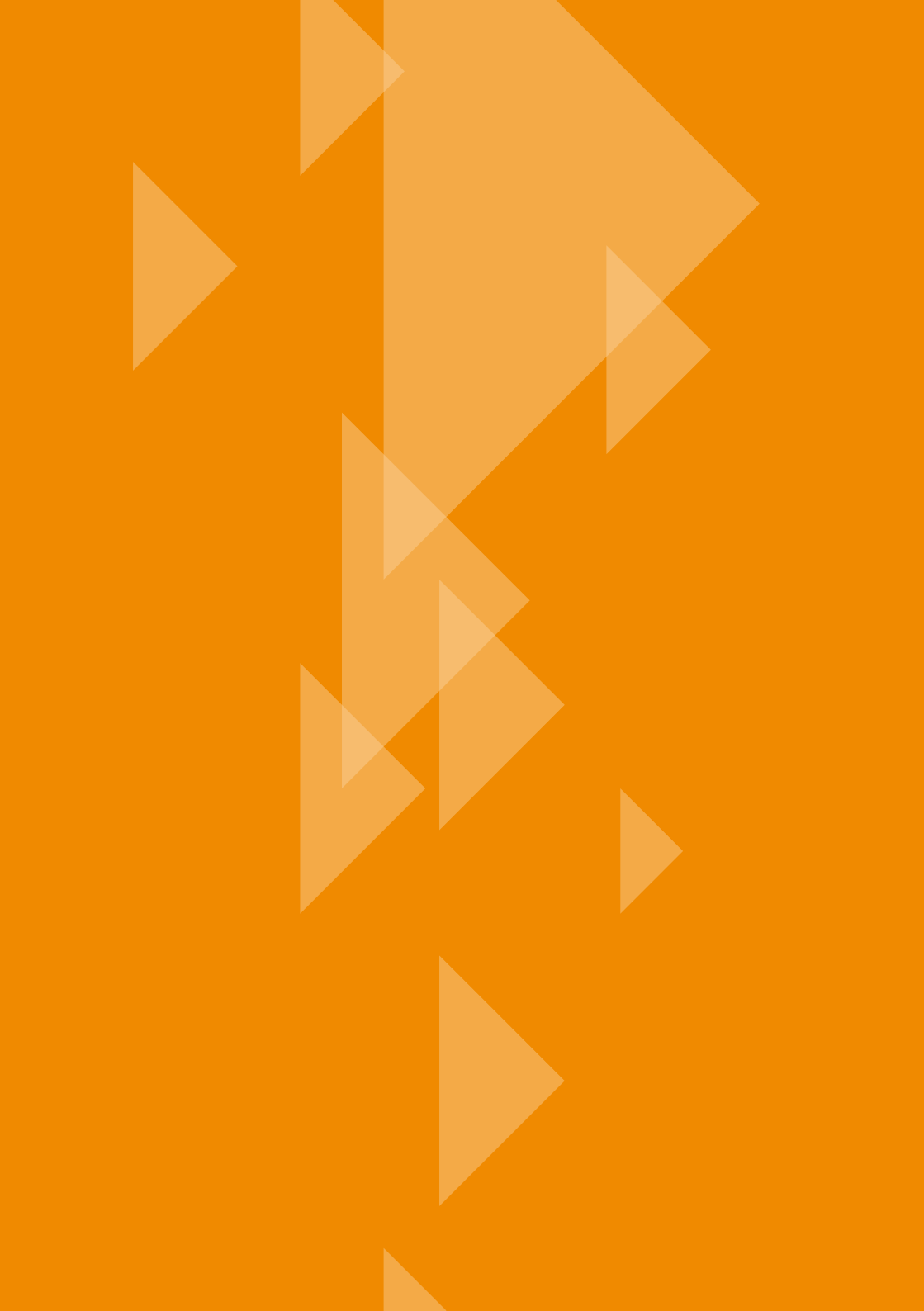
Tariama klaida – kai profesijos pasirinkimas iš esmės nėra klaidingas, bet vaikui kyla abejonių. Pavyzdžiui, kai pirmuose kursuose dėstomi bendrieji dalykai, kartais natūraliai jaunuolis nusivilia, kad vyksta ne tai, ko tikėjosi. Jei veikia dar kitos, su mokslais nesusijusios priežastys (santykiai su draugais ar mylimaisiais), šis nusivylimas stiprėja, yra rizika, kad jaunuolis gali mesti mokslus. Todėl svarbu, kad tėvai vaikui padėtų suvokti, jog tai tik laikino nusivylimo būseną, ir sulaikytų nuo skubotų sprendimų.

Pagalba iškritus – reikia išsiaiškinti tikras priežastis, nemoralizuoti ir nevertoti tokių frazių kaip „ar aš nesakiau“, „kitko iš tavęs ir nelaukiau“, „aš tavimi nusivyliau“, o tiesiog padėti vaikui suprasti tikras nesėkmės priežastis. Dažniausios dvi priežastys:

- › trūksta motyvacijos – netinkama specialybė arba vaikas dar nesubrendęs profesijos pasirinkimui;
- › trūksta gebėjimų – netinkamas pasirėngimas arba tiesiog mokymosi turinys neatitiko vaiko gabumų.

Aptarus priežastis ir įvertinus realias galimybes, reikėtų grįžti prie naujų alternatyvų svarstymo siekiant priimti brandų sprendimą.

Taip pat verta skatinti arba palaikyti vaiko sprendimą kuo nors užsiimti, pavyzdžiui, įsidarbinti dominančioje srityje, užsiimti savanoriška veikla, savarankiškai gilinti žinias kojoje nors srityje, dalyvauti visuomeninėje ar sportinėje veikloje. Tai svarbu norint išlaikyti pasitikėjimą savimi ir įgyti naujos patirties.

6. TĒVŪ VEIKSMĀI IR METODAI PADEDANT VAIKAMS PROFESINĒS KARJEROS KLAUSIMĀIS

Veiksmai

- › **Domėkitės:** kaip vaikui sekasi, kuo užsiima, kaip jam tai patinka, kokios jam kyla abejonės, kokios informacijos reikia, ką žino, ko nežino. Tačiau domėjimasis neturi peržengti vaiko privatumo ribų, būti neįkyrus, o geranoriškas, mažiau rodomas ne susirūpinimas, o daugiau smalsumas. Parodykite, kad Jums tiesiog yra įdomu, kuo Jūsų vaikas gyvena, kaip jaučiasi.
- › **Kalbėkitės su vaikų draugais** apie profesijas, ką jie galvoja, ką tėvai pataria, ko trūksta, kad galėtų pasirinkti. Jie gali atviriau apie tai pasišnekėti negu Jūsų vaikas, o tai Jums padės geriau suprasti savo vaiką. Pasikalbėkite apie tai su jais nedalyvaujant Jūsų vaikui ir dalyvaujant. Tai gali padaryti pokalbį įvairiapusiškesnį. Paaugliai mieliau išklauso draugų nei savo tėvų nuomonę ir priima informaciją, o paskui ją apgalvoja. Galima tikėtis, kad su Jūsų vaiku pasikalbės jo draugų tėvai.
- › **Kalbėkitės vaikui girdint apie jo gabumus** ir pasiekimus tarpusavyje, su savo draugais ir giminaičiais.
- › **Aiškindite apie išsilavinimo lygius**, jų plusus ir minusus, profesijos turėjimo reikšmę, pateikdami vaikui pažįstamų giminaičių ar kaimynų pavyzdžius. Vis dėlto neverta skatinti vaiko rinktis tų žmonių profesijos tik dėl to, kad jiems ta profesija sekasi.
- › **Palaikykite:** pritarinkite atsiradusiems pomėgiams, jei reikia, padėkite susirasti veiklą pagal pomėgius, palaikykite pastangas ir sprendimus, net kai nėra siekiamų rezultatų. Jei vaikas parodė susidomėjimą šachmatais ar istorija, padėkite rasti atitinkamus būrelius.

Vaikams labai svarbus tėvų palaikymas ištikus nesėkmei ar sunkumams. Tėvai yra svarbiausi žmonės vaiko gyvenime, todėl jų padaršinimas abejojant, emocinis palaikymas kebliose situacijose vaikams labai reikšmingas. Svarbu, kad tėvai vaikams leistų klysti, įgyti savo patirties, vertintų pastangas, pagirtų net ir už mažus pasiekimus. Kai kuriose indėnų gentyse, kada dar asmeniniai žmogaus gebėjimai ir pasitikėjimas jais buvo labai svarbūs išlikimui, buvo tradicija berniukui sumedžiojus pirmą smulkų gyvūnėlį rengti šeimoje šventę. Taip praktiškai parodoma, kokie svarbūs yra pasiekimai.

Svarbu nenuvertinti vaiko jausmų, nors tėvams situacija gali atrodyti nereikšminga. Tarkim, brolis sugadino sesers rankdarbį ir ši pikta ir nuliūdusi dėl to. Tėvai gali sakyti: „Čia gi smulkmena, nėra ko pykti dėl tokio nieko. Pasidarysi naują.“ Tokia tėvų reakcija tik dar labiau nuliūdins mergaitę, nes jos jausmai buvo nuvertinti. Tinkamesnė reakcija būtų maždaug tokia: „Suprantu, kad tau gaila savo kūrinio ir pikta, kad brolis taip nevykusiai su juo pasielgė.“ Taip parodomas supratimas didina vaiko pasitikėjimą tėvais.

- › **Lavinkite tikslingumą:** savo klausimais skatinkite kelti sau tikslus ir juos tinkamai formuluoti, padėkite pakoreguoti tikslų realumą, gebėjimą motyvuotai pasirinkti, gebėjimą įveikti kliūtis.

Pavyzdžiui, jeigu vaikas sugalvojo sportuoti, kad sustiprėtų fiziškai, reikėtų klausti, kokio rezultato jis norėtų pasiekti, ir sužinoti, kaip konkrečiai jis formuluoja tikslą. Teisingai iškeltas tikslas turi būti konkretus. Toliau reikėtų klausti, kokie tikslo pasiekimo terminai. Tikslas, kurio iš tiesų norime siekti, turi būti realiai įgyvendinamas, pasiekiamas. Turi būti nustatytos konkrečios datos, kada veikla bus pradėta ir kada baigta. Jei galima suderinti su kitais svarbiais vaikui dalykais, vadinasi, tikslas iškeltas ir suformuluotas tinkamai, t. y. jis konkretus, pamatuojamas, realus ir atitinkantis gyvenimo situaciją, jo terminai aiškūs. Tokių tikslų pasiekimas padeda išsikelti ir pasiekti ir tikslus profesinėje karjeroje.

Galima užduotis tėvams. Pamėginkite su vaiku aptarti kokį nors jo išsikelptą tikslą remdamiesi minėtais kriterijais.

- › **Dalykitės** savo patirtimi, savo klaidomis su vaikais. Svarbu, kad dalijimasis nebūtų vien didaktinis savo pranašumų parodymas, o kartu ir išgyvenimų, patirtų klaidų atskleidimas. Tai gali padidinti savitarpio supratimą ir bendrumo jausmą. Dalydamiesi savo jaunystės laikų patirtimi prisiminkite, kad dabar yra kitokios aplinkybės ir kad tuometinius sprendimus ir veiksmus ne visada galima laikyti tinkamais šiuolaikiniame gyvenime. Jei Jūs tai suvoksite, vaikai pozityviau pažiūrės į jūsų patirtį ir pritaikys sau. Jei norėsite, kad jie besąlygiškai sektų Jūsų pavyzdžiu, greičiausiai Jūsų patirtis bus atmesta. Jei pasidarysite savo klaidomis, vaikui bus lengviau priimti Jūsų patarimus.
- › **Suteikite galimybes gauti informaciją apie profesijas ir save:**
 - a) **padėkite rasti informacijos šaltinius,**
 - b) **sudarykite sąlygas pamatyti.** Nuo pradinį klasių **sistemiškai** pateikite informaciją apie profesijas. Sudarykite galimybes stebėti gyvai, paaiškindami, kokia tai profesija ir ką jos atstovai daro. Pirmiausiai supažindinkite su vaikams jau pažįstamų žmonių darbu ir profesija. Kai vaikui iškykla klausimų apie kitas profesijas, pasistenkite parodyti konkrečius žmones, dirbančius toje srityje. 6–11 metų amžiaus vaikai labai pasitiki suaugusiais, todėl reikia su jais apie profesijas kalbėti rimtai ir pateikti profesinę veiklą kaip vertingą, taip pat visas profesijas pateikti kaip vienodai vertingas, kad vėliau būtų lengviau atsispirti paviršutiniškam patrauklumui ir profesijos prestižas mažiau veiktų profesijos rinkimąsi. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikai turi sužinoti, kad profesijų yra labai įvairių, kad jos viena nuo kitos skiriasi darbo turiniu, bet ne savo verte;
 - c) **sudarykite sąlygas pabandyti.** Namų ūkio darbai, darbai pas gimines bei pažįstamus, talkos, galimybė padirbėti per atostogas ir pan. Tai yra labai svarbu, nes veikloje geriausiai atsiskleidžia svarbios charakterio savybės, gebėjimai ir polinkiai.
- › **Leiskite klysti.** Svarbu, kad vaikas žinotų, jog jis gali bandyti imtis veiklų, kurių dar gerai nemoka, kad gali savarankiškai spręsti ir suklydęs nebus pasmerktas ar pašieptas. „Neklysta tas, kuris nieko nedaro.“ Jei vaikas bijos suklysti, tai arba vengs imtis naujų veiklų, arba nepripažins savo klaidų ir nekoreguos savo elgesio.
- › **Suteikite galimybę konsultuotis su specialistais.** Laikas ir lėšos, skirtos profesinės karjeros planavimui, – investicija į vaikų ateitį.

Metodai

Šie veiksmai bus efektyvūs, jei naudosite atitinkančius juos **metodus**¹⁶:

- › **Empatiškas elgesys** – tai gebėjimas pastebėti ir įvertinti pašnekovo jausmus. Svarbu suprasti vaiko išgyvenimus, jų nekritikuoti, iš jų nepasišaipyti.
- › **Klauskite** – laiku ir vietoje, suformuluokite klausimą taip, kad jį jį norėtųsi atsakyti. Pokalbyje tikslinga naudoti **atvirus klausimus**, kurie skatina išsakyti savo nuomonę, ir vengti **uždarų klausimų, kuriuos pateikus gaunami atsakymai „taip“ arba „ne“**. Uždaras klausimas paprastai prasideda žodeliais „ar“ arba „gal“. Toks klausimas yra

16 Ginott H.G. Tėvų ir vaiko. Vilnius, 1999.

bandymas atspėti, ką kitas galvoja, ar tiesiog mėginimas primesti jam savo nuomonę. Jei nenorite sulaukti priešiškos reakcijos arba išsisukinėjimo, geriau tokių klausimų nevartokite.

Pavyzdžiui, sūnus svarsto apie gydytojo profesijos pasirinkimą.

Netinka uždaras klausimas – „Ar tikrai žinai, kad tai tau tiks? (jau klausime skamba tėvo abejonė, o galimi atsakymai: „Taip“ arba „ne“, „abejoju“, ir Jūs mažai ką sužinojote). Iš šių atsakymų sužinoma mažai informacijos ir tik patikrinamas užduotame klausime pateiktas atsakymo variantas.

Tinkamesnis atviras klausimas – „Iš ko sprendi, kad tai tau tiks ir patiks?“, „Kaip sugalvojai?“ Jei pateikę atvirą klausimą palauksite atsakymo, sudarysite vaikui galimybę išsakyti savo nuomonę, paaiškinti situaciją ar pateikti argumentus.

Jei norite išsamių atsakymų, venkite klausimus pradėti žodeliu „ar“, „gal“, o stenkitės pradėti klausimą žodeliais „kaip“, „kas“, „ką“, „iš kur“, „kuo gali pagrįsti“ ir pan. Atviri klausimai rodo norą sužinoti, kokie yra faktai, kokia vaiko nuomonė, kaip jis priima sprendimus arba ko jam trūksta, kad apsispręstų.

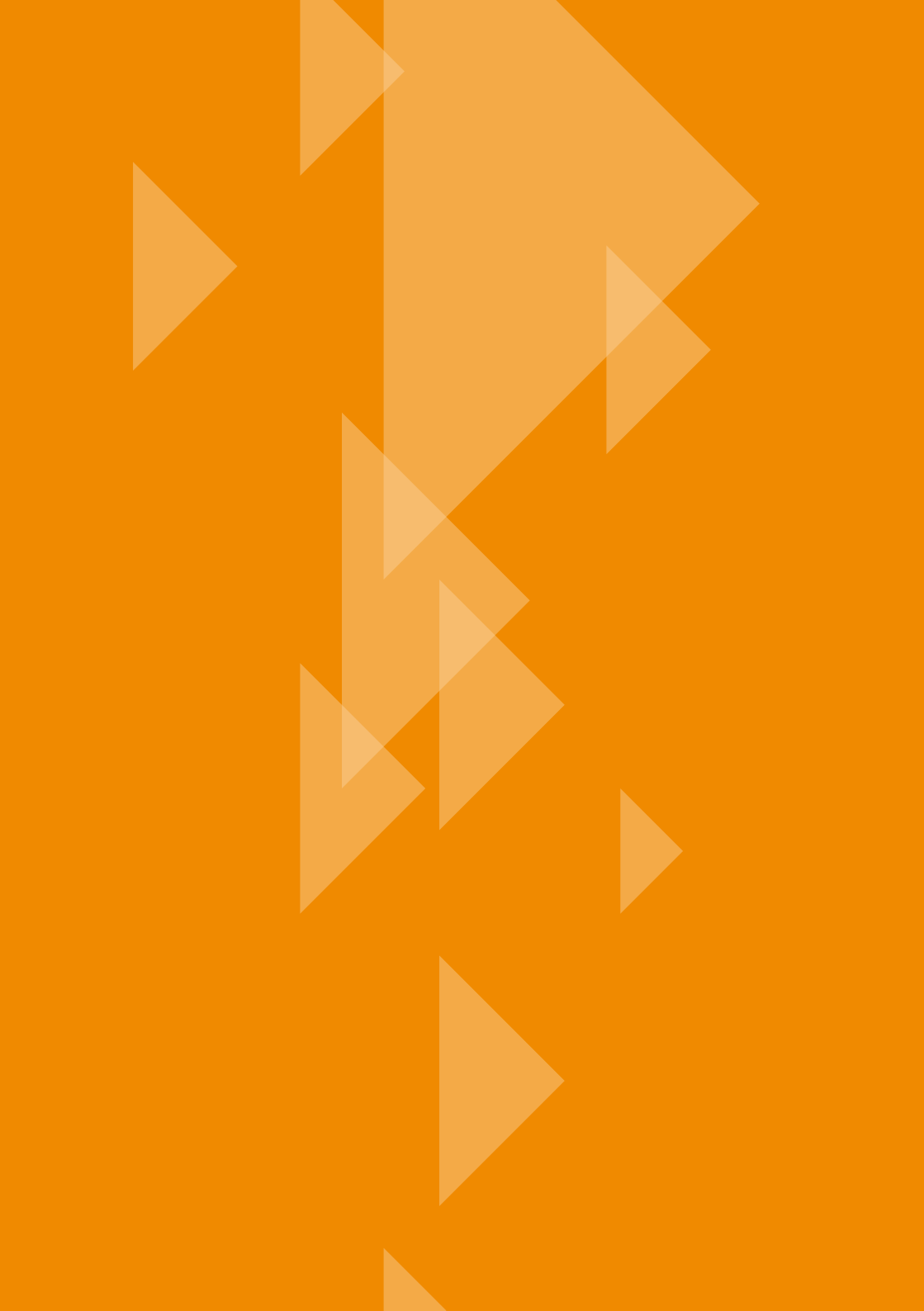
- › **Būkite dėmesingi** – jei vaikas kalba, skirkite tam laiko, neskubėkite patys atsakyti į savo klausimą, nebijokite pauzių, jei vaikas galvoja norėdamas rišliai atsakyti arba tiesiog dar neturi atsakymo ir jam reikia pagalvoti.
- › **Aktyviai klausykitės** – klausykitės, ką vaikas atsakinėja į klausimus, irgi reikia mokėti. Tam reikia palaikyti akių kontaktą, nenutraukinėti jo savo pastabomis ar nuomone, nevertinti, kad jis blogai ar gerai mąsto, o tiesiog išklausti, ką pasakė, ir parodyti, kad išgirdote ir teisingai supratote, ką jis nori pasakyti. Jei reikia, pasitikslinkite, ar teisingai supratote. Tai galima padaryti persakant jo mintį, pradedant tokiais žodžiais: „Jei teisingai tave supratau, tai yra...“ arba „Tai tu sakai, kad...“. Tokie pasakymai duoda dvigubą naudą. Viena, vaikas supranta, kad Jūs jo tikrai klausotės, o antra – didėja jo pasitikėjimas Jumis, nes neskubate vertinti jo pasakytų žodžių, ir jis atviriau su Jumis kalbės. (Blogas klausytojas: nutraukinėja, vertina, skuba patarti, kalba apie save. Geras klausytojas: išklauso iki galo, rodo susidomėjimą, pasitikslina, ar teisingai suprato.)
- › **Stebėkite** – būkite atidesni vaiko elgesio pokyčiams, pamatykite susijaudinimą, abejones, emocinius pokyčius. Taip pat stebėkite, kaip jam sekasi dirbti, kas labiau tinka, kaip elgiasi įvairiose situacijose, kaip bendrauja su draugais, kokius vaidmenis linkęs priimti veikloje, kaip sekasi ją organizuoti.

Neskubėkite daryti apibendrinimų ir neinterpretuokite savaip stebimo elgesio, nes vaikas ką nors daryti gali dėl visai kitų motyvų, negu mums atrodo. Užuoat spėliojus geriau su vaiku aptarti tai, kuo jis užsiima, kaip tai jam patinka, kuo patinka arba nepatinka vienas ar kitas dalykas.

- ▶ **Kunigas taiso savo namų tvorą. Kaimynų berniukas stovi ir žiūri nenuleisdamas akių nuo kunigo.**
 - Tu tikriausiai nori tapti staliumi, mažyli? – klausia kunigas.
 - Ne, man tiesiog įdomu, ką sako kunigai, kai trenkia sau plaktuku per pirštą.

- › **Kaip patarti.** Siekiant pokalbio metu vaikui padėti priimti vienokį ar kitokį sprendimą, svarbu prisiminti, kad mūsų tikslas – skatinti vaiką priimti sprendimus savarankiškai. Tad vertėtų vengti dalinti patarimus arba reikia juos pateikti kaip pasiūlymus.

Aktyvus klausymas ir kiti efektyvaus bendravimo su vaikais gebėjimai įgyjami su patirtimi arba specialiai lavinant. Tėvai turėtų atlikti savianalizę ir įvertinti gebėjimą naudoti šiuos metodus kalbant su vaiku ir reikalui esant juos tobulinti.

7. NAUDINGA INFORMACIJA PLANUOJANT PROFESINĘ KARJERĄ

Apie mokymosi įstaigas ir stojimo sąlygas

1. www.aikos.smm.lt

Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema, kurioje pateikiama informacija apie profesijas, kvalifikacijas, studijų ir mokymosi programas bei kita naudinga informacija planuojantiems karjerą.

2. <http://www.lamabpo.lt/>

Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti. Pateikiami prašymo blankai, atliekama registracija internetu, pateikiami egzaminų tvarkaraščiai, priėmimo datos. Pateikiamas konkursinio balo skaičiavimas, aukštųjų mokyklų ir kolegijų, į kurias priimami prašymai, programų sąrašas. Galima sužinoti pastarųjų 3 metų bendrojo priėmimo rezultatus ir ateinančių metų priėmimo taisykles.

3. Žurnalas „Kur stoti?“ – jame pateikiama informacija apie priėmimą į universitetus, kolegijas ir profesines mokyklas.

Išsamiai pristatomi 22 universitetai ir 23 kolegijos: programos, konkursinio balo sandara, kainos, papildomo ir atskirojo priėmimo tvarka.

Pateikiami duomenys apie praėjusių metų stojimo konkursus į universitetus ir kolegijas, pristatoma daugiau nei 900 studijų programų, stojamųjų egzaminų ir testų tvarkaraščiai.

Žurnalas platinamas knygynuose, prekybos centruose, spaudos kioskuose. Galima naudotis internetiniu žurnalo tinklalapiu <http://www.kurstoti.lt>

Apie profesijas

<http://82.135.219.213/mod/klasifikatorius/>

Lietuvos profesijų klasifikatorius. Jame pateikta 5510 profesijų, suskirstytų į atskiras grupes remiantis veiklos ir sugebėjimų modeliu pagal dirbančio asmens atliekamą darbą. Klasifikatoriaus sąvokos ir struktūra atitinka tarptautinius standartus ir atspindi nacionalinės darbo rinkos sandarą.

Iš esmės klasifikatoriuje galima rasti visas įmanomas šalyje esančias darbo pozicijas, kurias galima užimti įgijus profesiją.

www.bitute.lt Interneto svetainė: profesijų abėcėlė mažiesiems

Žurnalas vaikams „Bitutė“ – spalvotas 36 puslapių mėnraštis vaikams nuo 6 iki 12 metų. Žurnalo internetinėje svetainėje šalia įvairios pažintinės informacijos patraukliai ir prieinama forma pateikiama informacija apie profesijas.

www.euroguidance.lt Interneto svetainė profesinio informavimo specialistams, kurioje galima rasti įvairių metodinių leidinių, testų bei kitos naudingos informacijos apie profesijas.

Apie pagalbą teikiančias įstaigas

1. <http://kps.lmitkc.lt/>. Karjeros planavimo skyrius

Teikia profesinio informavimo paslaugas moksleiviams, organizuoja seminarus ir įvairius renginius. Puslapyje pateikta naudinga informacija apie karjeros planavimą, naudingos nuorodos moksleiviams ir būsiamiems studentams, savęs pažinimo testai.

2. Pedagoginės psichologinės tarnybos

Lietuvoje veikia 52 pedagoginės psichologinės tarnybos, kuriose dirba specialieji ir socialiniai pedagogai, logopedai, psichologai, kurie atlieka psichologinį ir pedagoginį vaiko vertinimą, konsultuoja tėvus ir mokytojus apie specialiųjų poreikių ir psichologinių problemų turinčių mokinių mokymosi, elgesio, emocijų, bendravimo sutrikimus, rengia rekomendacijas dėl jų tolesnio mokymosi.

Kai kurių pedagoginių psichologinių tarnybų psichologai teikia profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas moksleiviams.

Tarnybų adresai pateikiami mokymo įstaigų registre www.mir.lt/index.php?id=9&sav=0&sub=0

3. Aukštųjų mokyklų karjeros planavimo centrai

Didžiausiuose universitetuose bei kolegijose veikia karjeros centrai, kurių specialistai konsultuoja būsimus universitetų studentus profesijos pasirinkimo klausimais, teikia informaciją studentams ir absolventams bei Lietuvos ir užsienio bendrovėms apie profesinę karjerą, konsultuoja planavimo, personalo vadybos, jaunųjų specialistų praktikos organizavimo, įdarbinimo klausimais, stebi absolventų karjerą, konsultuoja dėl darbo paieškos strategijos ir taktikos.

4. Profesinio informavimo centrai

http://kps.lmitkc.lt/profesinio_informavimo_taskai/

Mokyklose esančiuose centruose yra informacijos karjeros planavimo klausimais, konsultuoja juose dirbantys specialistai.

5. Moksleivius konsultuoja ir privačios tarnybos

Jos atlieka psichologinį ir profesinį konsultavimą bei psichologinį asmenybės įvertinimą profesinių interesų, gebėjimų, asmeninių savybių srityje. Konsultuoja individualiai ir moksleivių grupes:

- › **Psichologijos paslaugų centras Kaune** www.psichologai.lt
- › **Karjeros valdymo centras Klaipėdoje** <http://ltdcmc.eu/>

6. Interneto svetainė www.svietimopagalba.lt

Šios svetainės paskirtis – skleisti informaciją mokytojams, tėvams ir mokiniams apie švietimo pagalbos teikimą, jos organizavimą, ją reglamentuojančią įstatyminę bazę ir jos paskaitimus, padėti mokytojams, tėvams ir vaikams ieškoti kylančių problemų sprendimo būdų.

Apie savarankiškas savęs pažinimo galimybes

Svetainėje <http://www.euroguidance.lt/> rasite įvairių testų:

Profesijos pasirinkimo testas (E.A. Klimovo „Diferencinis-diagnostinis klausimynas“) padės sužinoti profesijų sritį, kuri labiausiai atitiktų Jūsų interesus ir polinkius.

Asmeninio kryptingumo įvertinimo testas. Šis testas leidžia nustatyti, į ką labiau orientuotas asmuo – į save, savo asmeninius poreikius, interesus, prestižą, į bendravimą, glaudžius tarpasmeninius santykius ar į veiklą, atliekamo darbo rezultatus.

Komunikacinių ir organizacinių polinkių įvertinimo testas. Testas skirtas įvertinti organizacinius ir komunikacinius gebėjimus, būtinus bendraujant ir veikloje, kurioje reikia organizavimo įgūdžių.

Baigiamasis žodis

- **Jei matote, kad Jūsų vaikas blogai įveikė kurią nors amžiaus tarpsnio problemą, pats laikas imtis ją spręsti dabar, nes tai gali būti kliūtis tinkamai pasirinkti profesiją.**

Skaitydami šį leidinį tikriausiai pagalvojote, kaip vienoje ar kitoje paminėtoje situacijoje elgiasi Jūsų vaikas. Galbūt pamėginote įvertinti ir savo elgesį. Pamėginkite atsakyti į pateiktus klausimus, jie padės paanalizuoti Jūsų vaiko brandumą karjerai ir kartu įsivertinti, ar efektyvus buvo Jūsų vaidmuo.

Ar pakankamai anksti susirūpino karjeros klausimu?

Ar tikrai turėjo pakankamai informacijos apie profesijas?

Ar rinkosi nuosekliai – rinko informaciją, svarstė alternatyvas, lygino su savo savybėmis – kodėl tai jam tiktų arba netiktų?

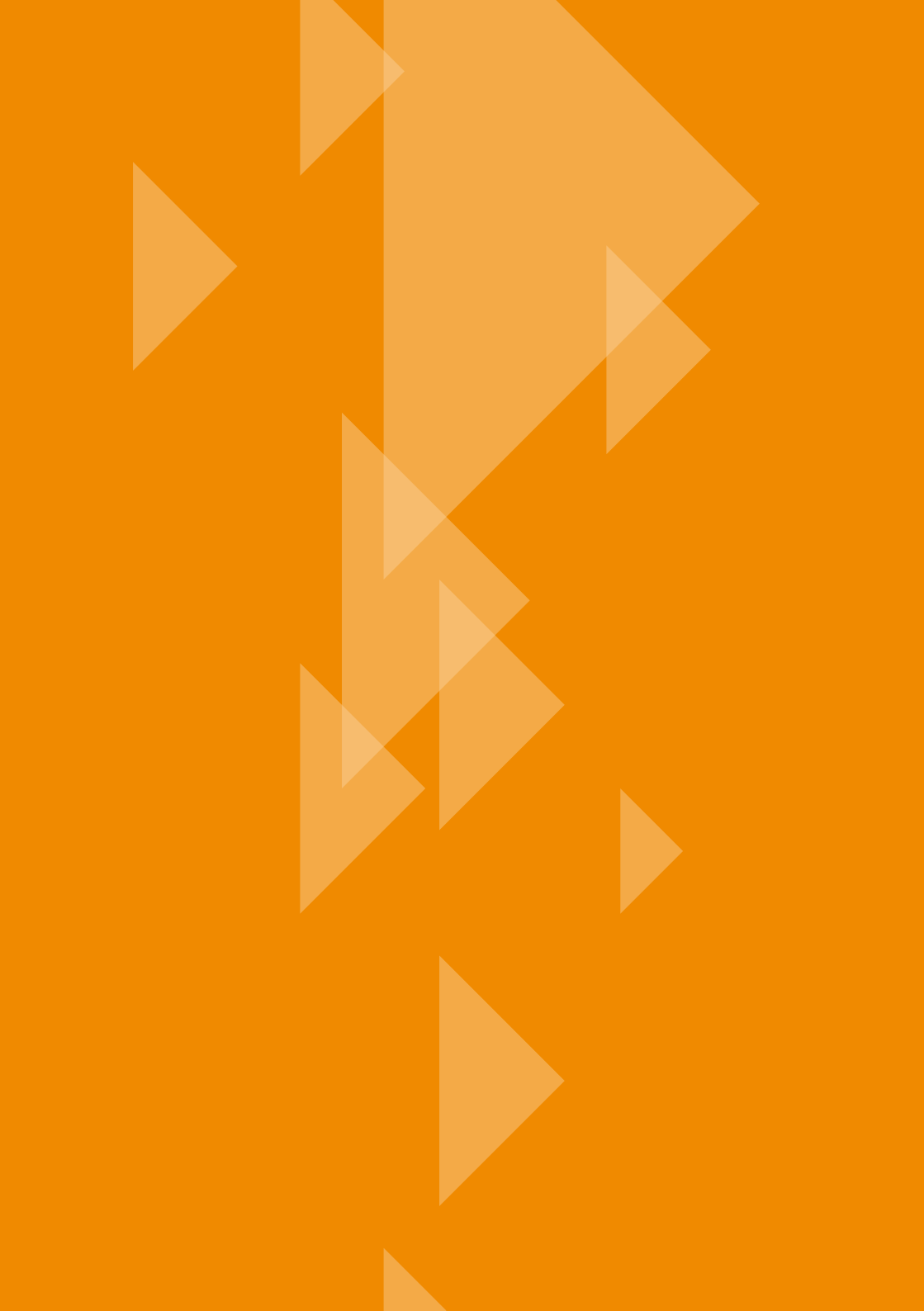
Ar geba atpažinti savo asmenines savybes ir gebėjimus, ar realiai kalba apie save, savo charakterio savybes – kam gabus? Kam mažiau gabus?

Ar nusprendė pakankamai savarankiškai?

Ar sprendė išmintingai – ar pakankamai išanalizavo esamas galimybes – finansines, buitines sąlygas? Ar įvertino galimybes įsidarbinti?

Tikriausiai ne į visus klausimus gaunate teigiamus atsakymus, bet visa tai pasiekti nėra taip paprasta. Kaip ir visur, ugdymo karjerai kelyje neišvengiama klaidų, sunkumų ir skausmingų momentų.

Jei leidinyje išdėstytos mintys paskatins daugiau pasidomėti, kaip sekasi Jūsų vaikui renkantis profesiją, mūsų tikslas pasiektas. Jūs skiriate vaikui pakankamai dėmesio, domitės jo nuomone, rūpinatės, padedate, vadinasi, jį gerbiate, mylite ir saugote!

8. PRAKTINĖS UŽDUOTYS TĖVAMS IR VAIKAMS

Praktinė užduotis: „Darbo vertybės“

- ▶ Žmonės skiriasi pagal tai, ką laiko savo prioritetu: vieniems asmenims svarbu pagalba kitiems žmonėms (socialinės vertybės), kitiems daug svarbiau kurti aplink save gražią aplinką (estetinės vertybės) ir pan. Savo vertybių išsiaiškinimas padeda aiškiau suvokti savo siekius. Kiekvienas žmogus turi unikalią vertybių hierarchiją, kuri būdinga tik jam.

Renkantis profesiją ar darbą, svarbu pasirinkti tokią veiklą, kuri atitiktų žmogaus vertybes. Vertybių sąrašas gali padėti nusistatyti, kurios žmogui yra svarbiausios. Būtent vertybės žmogaus darbą gali paversti džiaugsmu, nes žmogus jame mato prasmę ir jaučiasi atliekantis misiją.

Atidžiai perskaitykite kiekvieną vertybę. Jeigu ji yra svarbi, pažymėkite.

Kai perskaitysite viską, iš tų, kurias pažymėjote, atrinkite tris ir surašykite jas lentelėje eilės tvarka pagal svarbą.

Paanalizuokite, kokiose veiklose, darbinėse srityse galima realizuoti pasirinktas vertybes.

Galite užduotį atlikti du kartus: vieną kartą galvodami apie save, antrą kartą galvodami apie vaiką. Taip pat pasiūlykite šią užduotį atlikti savo vaikui ir kartu aptarkite jos rezultatus.

Tikslas – išmokti atpažinti tas vertybes, kurios Jums ir Jūsų vaikui yra pačios svarbiausios, taip pat numatyti galimas veiklos sritis, kuriose vaikas galėtų save realizuoti.

VERTYBIŲ SĄRAŠAS

VERTYBĖS	TRUMPI VERTYBIŲ PAAIŠKINIMAI	PRIIMTINOS VERTYBĖS
Darbas lauke	Labiau mėgstate dirbti lauke nei uždaroje patalpose	
Fizinis darbas	Dirbate darbą, reikalaujantį fizinės veiklos	
Prestižas	Turite darbą, kuris užtikrina statusą ir pagarbą visuomenėje	
Valdžios turėjimas	Darbe kontroliuojate kitus	
Pagalba kitiems	Teikiate paslaugas asmenims, kuriems reikalinga pagalba	
Darbas su vaikais	Mokote vaikus ir jais rūpinatės	
Įvairovė	Darbe patinka atlikti įvairias funkcijas	
Moksliniai tyrimai	Tyrinėjate ir atrandate faktus, juos pritaikote	
Įtaka	Darote įtaką kitų žmonių sprendimams	
Įžymybės statusas	Jūs iš karto visur atpažįsta, nes esate gerai žinomas	
Sezoninis darbas	Darbas tik tam tikru metų laiku.	
Ryšiai su visuomene	Darbas, reikalaujantis nuolatinio kontakto su visuomene	
Darbinė rutina	Darbas, kuriame daug kartų kartojasi tie patys veiksmai	
Darbas su technika	Darbe naudojate įvairius prietaisus	

VERTYBĖS	TRUMPI VERTYBIŲ PAAIŠKINIMAI	PRIIMTINOS VERTYBĖS
Kelionės	Darbas, kuris reikalauja daug keliauti	
Matematikos panaudojimas	Darbe naudojate daug matematikos ir statistikos	
Turtai	Darbas, kuriame galite uždirbti daug pinigų	
Įtikinimas	Įtikinate žmones imtis tam tikrų veiksmų	
Nepriklausomybė	Pats nusprendžiate, kokį darbą ir kaip atliksite	
Konkurencija	Nuolat darbo vietoje konkuruojate	
Rankų darbas	Dirbate rankų darbą arba naudojate įrankius	
Intelektu skatinimas	Dirbate darbą, kuris reikalauja daug mąstymo ir loginių sprendimų	
Atpažinimas	Dirbate darbą, kuriame Jus pastebi ir atpažįsta daugelis žmonių	
Vadovavimas	Nurodote, vadovaujate, prižiūrite kitų žmonių veiklą	
Lankstus darbo grafikas	Darbe pats pasirenkate tinkamas darbo valandas	
Rizikingas darbas	Darbas reikalauja tam tikros fizinės ar finansinės rizikos	
Kūrybiškumas	Nuolat darbe naudojate vaizduotę, ką nors kurdamas ar sakydamas	

TRYS JUMS SVARBIAUSIOS VERTYBĖS

1	
2	
3	

Ar sutapo jūsų nuomonės? Ar pasirinktos vertybės kaip nors susijusios su turimais bei laiminamais įgūdžiais?

Praktinė užduotis: „Ar tinkama profesija Jūsų vaikui?“

Tikslas: padėti vaikui susipažinti su skirtingų profesijų ypatumais, geriau pažinti save ir geriau pažinti savo vaiką.

Popieriaus lape užsirašykite vaiko vardą, jo pasirinktą profesiją (jei žinote) ir dar 1–3 profesijas, kurios galėtų jam tikti, taip pat vieną profesiją, kuri tikrai jam netiktų.

Prie kiekvienos profesijos surašykite vaiko savybes, gebėjimus, kuriuos pastebėjote ir kurie galėtų tikti šiai konkrečiai veiklai.

Vaikui pasiūlykite nepriklausomai nuo Jūsų ant atskiro lapo atlikti tą patį. Kai abu užpildysite savo lapus, apsikeiskite ir papildykite savo pastabomis arba argumentais.

Po to kartu aptarkite, dėl ko nuomonės sutapo, dėl ko išsiskyrė, ką galvojate apie vaiko pasirinkimą, ką pastebėjote, ko pats vaikas nepagalvojo.

AR TINKAMA PROFESIJA?

Vaiko vardas

1 profesija

Šį darbą padarytų gerai, nes:

.....

.....

.....

Šis darbas jam patiktų, nes:

.....

.....

.....

2 profesija

Šį darbą padarytų gerai, nes:

.....

.....

.....

Šis darbas jam patiktų, nes:

.....

.....

.....

Netinkama profesija

Greičiausiai negalėtų dirbti šio darbo, nes:

.....

.....

.....

Šis darbas jam nepatiktų, nes:

.....

.....

Praktinė užduotis: „Pomėgiai“

Tikslas: pagalvoti apie vaiko pomėgius ir jų svarbą pasirenkant profesiją.

Pateiktoje lentelėje pirmoje skiltyje surašykite 20 mėgstamų vaiko veiklos rūšių.

Antroje lentelės skiltyje pažymėkite raide Ž, jei šią veiklą jis mėgsta atlikti su žmonėmis, ir raide V, jei šia veikla užsiima vienas.

Trečioje lentelės skiltyje pažymėkite profesiją, su kuria šis pomėgis turi ryšį.

Tą pačią užduotį gali atlikti ir vaikas, nepriklausomai nuo Jūsų.

DVIDEŠIMT DALYKŲ, KURIUOS MĖGSTA DARYTI

MĖGSTAMA VEIKLA (DARBAS)	Ž/V	RYŠYS SU PROFESIJA	VEIKLA SUSIJUSI SU:*
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			

Ar sutapo jūsų nuomonės?

*Jei suskirstysite išvardytus pomėgius vadovaudamiesi tokiu principu: veikla, susijusi su žmonėmis, su daiktais (mašinomis, įrengimais), su informacija ir idėjomis, su gamta (gyvūnai, augalai) ir menu, nustatysite veiklos sritį, kuri labiausiai patinka Jūsų vaikui.

Naudota literatūra ir šaltiniai

1. Butkienė G., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius, 1996.
2. Ginott H. G. Tarp tėvų ir vaiko. Vilnius, 1999.
3. Indrašienė V., Rimkevičienė V., Gaigalienė M., Railienė A., Grinytė L. Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2006.
4. Karjeros projektavimo vadovas: sistemos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas: VDU, 2005.
5. Krivohlavy J. Kalbėk – aš klausausi. Šiauliai, 1996.
6. Petrauskaitė R. Psichopedagogika profesijos pasirinkimui. Vilnius: Žodynas. 1996.
7. Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga. Vilnius, 2004.
8. Profesinės karjeros vadovas. Vilnius, 1998.
9. Profesijos vadovas, 2008.
10. Profesijos vadovas, 2010.
11. Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2008.
12. Projekto „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams“ metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2008.
13. <http://galimybes.pedagogika.lt/uploads/Methodines%20rekomendacijos.pdf>
14. <http://lmp.lt/2011/09/lietuvos-mokiniu-parlamento-teisiu-ir-pareigu-pozicija/>

Švietimo mainų paramos fondas

Švietimo mainų paramos fondas

Geležinio Vilko g. 12, 01112 Vilnius
Tel.: (8 5) 261 0592, 212 3364, 249 7134, 249 8189
Faksas (8 5) 249 7137
El. paštas: info@smpf.lt
www.smpf.lt

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas

Švietimo ir kultūros GD
Mokymosi visą gyvenimą programa

euro | guidance

© Švietimo mainų paramos fondas, 2011

Visos teisės saugomos.

Naudojant būtina nurodyti šaltinį.

Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokią jame pateikiamos informacijos naudojimą.

Mums svarbi Jūsų nuomonė!

Komentarus ir pastabas apie leidinį
prašome siųsti elektroniniu paštu info@smpf.lt